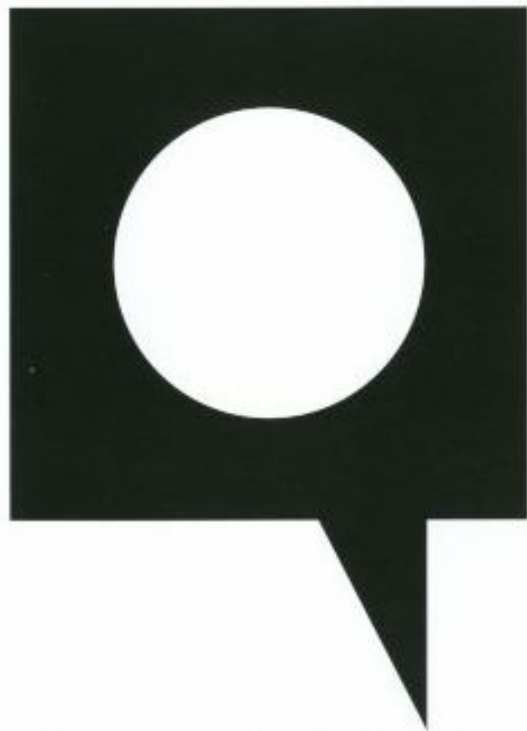

CULTUUR + STAD

BURGEMEESTERS
DEBAT GEMEENTE
LIJKE CULTUUR
POLITIEK K '92

Colofon

Reader voor het 'Burgemeestersdebat' Cultuur + Stad
22 februari 2006 in het Wereldculturencentrum Rasa in Utrecht.

Samenstelling, interviews en redactie:
Annemarie Koopman

Vormgeving voorkant / logo:
Mart Warmerdam
www.warmerdamdesign.nl
DTP: Aart Kolle

De reader is online te raadplegen op:
www.kunsten92.nl

Vereniging Kunsten '92
Herengracht 62
1015 BP Amsterdam
020-4220322
info@kunsten92.nl

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Buiten, in de Stad	5
Wilfried Lentz - Stichting Kunst en Openbare Ruimte	6
Natascha Drabbe – Premsele, Stichting voor Nederlandse Vormgeving	8
Cilly Janssen en Indira van 't Klooster – Architectuur Lokaal	10
Flip ten Cate - Federatie Welstand	13
Jan Willem van Beusekom – Nationaal Contact Monumenten	15
Dorien Scheerhout – Stichting voor de Nederlandse Archeologie	17
Burgers in de Stad	18
Jos van Dijk – Platform Amateurkunst	19
Femie Willems - de Kunstconnectie	21
Contactorgaan Nederlandse Orkesten	24
Carin Klompen – Vereniging van Openbare Bibliotheken	26
Toos Bastiaansen en Ilja Geukers - Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland	30
Podia, kunstenaars en netwerken in de Stad	33
Hans Onno van den Bergh - Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties	34
Siebe Weide - Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals	36
Gerard Bunnik – Fonds voor de Nederlandse Film	38
Kees van Twist – Groninger museum / Nederlandse Museumvereniging	40
Michiel van der Kaaij – Federatie Kunstuitleen	41
Geert Overdam – Theaterfestival Boulevard	42
Jaap Jong – Vereniging van Nederlandse Theatergezelschappen en –producenten	44
Caspar de Kiefte, Inger Minnesma en Jan de Geus - FNV KIEM	45
Jo Houben - Kunstenaars&CO	47
Irene Kunst - Stichting Netwerk Broedplaatsen Amsterdam	48
Jacques van Veen – Directieoverleg Amsterdamse Culturele Instellingen	50
Jan van der Putten – directeur Verkadefabriek 's-Hertogenbosch	52
Leo Swinkels - Cultureel Overleg Maastricht	54
Ton Driesen - Werkgroep Culturele Infrastructuur Brabant	56

Voorwoord

Op 8 maart aanstaande vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats en daarna zullen de politieke partijen met elkaar gaan onderhandelen over de samenstelling van het college en het collegeprogramma. De vraag wat de stad en cultuur voor elkaar kunnen betekenen, zal dan opnieuw aan de orde komen. Wij hopen met deze reader en het debat Cultuur + Stad de aandacht op van politici op dit onderwerp te vestigen en hen te overtuigen van het belang van een ambitieus en duurzaam cultuurbeleid. *Een stad die op zijn toekomst is voorbereid maakt cultuur tot speerpunt van zijn beleid.*

Het cultuurbeleid van gemeenten lijdt aan 'ouderlijk huis-gedrag', stelt Cor Wijn in zijn bijdrage in de volgende Nieuwsbrief van Kunsten '92. Het verloopt nog steeds volgens dezelfde patronen als decennia geleden, terwijl de maatschappij sterk is veranderd. De plaats van cultuur binnen de gemeentelijke organisatie moet veranderen, vindt hij. Vraagstukken van kunst en cultuur moeten veel meer worden behandeld in samenhang met de harde sector van het gemeentelijke beleid. Het is een pleidooi voor het drastisch verbreden van de gemeentelijke culturele horizon: 'De wisselwerking van cultuur met stedelijke (her)ontwikkeling, het beheer van panden, het midden- en kleinbedrijf, toerisme, welstand, monumentenzorg en dergelijke is aanzienlijk groter dan wanneer cultuur in de 'zachte hoek' zit. En wat zo aardig is: zo'n herpositionering levert niet alleen de cultuursector veel op, maar bevrucht ook het denken op de terreinen zoals genoemd.' De toenemende verantwoordelijkheid van gemeenten voor het cultuurbeleid, gecombineerd met de groeiende betekenis van kunst en cultuur voor de stad, maken een dergelijke stap zo langzamerhand wel noodzakelijk.

Voor de voorbereiding van het debat hebben we kunstenaars- en brancheorganisaties uit alle geledingen van de culturele sector gevraagd antwoord te geven op de vraag wat cultuur en de stad voor elkaar kunnen betekenen. De reader biedt gemeenteraadsleden en ambtenaren de mogelijkheid om op een compacte manier kennis te vergaren over wat er leeft in het culturele veld. Naast deze reader verschijnt op het internet ook een handige 'Gereedchapskist' met voorstellen voor aanpassingen van het beleid. Tijdens het debat op 22 februari worden de stellingen van Kunsten '92 gepresenteerd, waarop de politici gevraagd worden te reageren. Uiteraard vindt u die binnenkort ook op het internet.

Wij wensen u veel genoeg en inspiratie bij het lezen van deze reader.

Marianne Versteegh

Algemeen secretaris Kunsten '92

Buiten, in de Stad

Wilfried Lentz - Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR)

De Waarde van kunst in de openbare ruimte voor de kwaliteit van het stedelijk leven

Kunstenaars leveren op zeer vele wijzen een bijdrage aan de kwaliteit van de openbare ruimte, het publieke domein en het stedelijk leven. Meestal heeft het grote publiek een conventioneel idee over kunsten en openbare ruimte, zoals bijvoorbeeld kunst op een rotonde. Maar kunstenaars leveren niet alleen een fysieke bijdrage in de openbare ruimte ter verfraaiing van de omgeving, of als herinnering aan een gedenkwaardige gebeurtenis. Kunstenaars leveren ook een bijdrage aan het ontwerp van de leefomgeving in samenwerking met stedenbouwers en architecten. Ze entameren democratiserings- processen en publieksparticipatie, stellen ethische kwesties aan de orde en ontwerpen nieuwe rituelen. Veelal gaat het niet in de eerste plaats om verfraaiing van de omgeving maar krijgt een goed kunstproject ook betekenis in het openbare debat en levert daarmee op een mentaal niveau een bijdrage. Het werk krijgt zowel betekenis voor bewoners, het publiek en de politiek, als de opdrachtgever en de wereld van de kunst. (Zie ook twee artikelen in het NRC waar een discussie wordt gevoerd wat kunst in de openbare ruimte zou moeten betekenen. <http://www.skor.nl/article-1025.2050.html>)

Voorbeelden van dergelijke projecten zijn: de enquête van Martijn Engelbrecht naar de bereidheid om illegalen aan te geven, het Uit en Thuis scorebord van André van Bergen bij een TBS-Kliniek in Nijmegen, het project Face Your World van Jeanne van Heeswijk in Slotervaart, het stripverhaal van Guido van Driel met een nieuwe mythe voor Dokkum, de Liefdespolitie van Klaar van der Lippe en Bart Stuart op het Leidseplein en het parfum l'Essence de Mastenbroek van Birthe Leemeijer voor de Polder Mastenbroek.

Knelpunten

Er zijn twee knelpunten die elkaar versterken:

- De stringent gehanteerde regelgeving sinds de rampen in Volendam en Enschede en de bouwfraudeaffaire waardoor een flexibele houding t.o.v. de kunst wel eens wordt gemist.
- Het uitbesteding- en privatiseringsbeleid van diensten en de decentralisatie naar lagere overheden waardoor kennis in de uitvoering van publieke taken wegvloeit.

Toelichting

Door de stringent gehanteerde regelgeving ontstaat op uitvoerend niveau een angstige overheid die teveel de regels naar de letter van de wet hanteert. Door decentralisering en uitbesteding van taken missen overheden soms deskundigheid. Dit werkt vertragend bij het realiseren van kunstopdrachten. Er zijn vele voorbeelden uit onze praktijk te noemen, maar weinig zijn via de media bekend geworden. Een sprekend voorbeeld uit de media op het terrein van architectuur en stedenbouw, is de discussie rond de onderdoorgang bij het Rijksmuseum. Hier heeft een deelraad de bevoegdheid om voor een internationaal belangrijk project op zeer veel details te pietluttten met vaak verstrekkende gevolgen voor de voortgang en de kwaliteit. We krijgen soms de indruk dat dit geval slechts het topje van de ijsberg laat zien.

Ook berekenen geprivatiseerde diensten zoveel uren volgens marktconforme tarieven dat een kunstopdracht te duur wordt. Een oplossing voor deze knelpunten is niet zo snel te geven anders dan dat kunstenaars en producenten andere mogelijkheden zoeken om kunst te produceren in het publieke domein. Denk aan performances, radio, gedrukte media.

Overigens is privatisering niet perse een slechte ontwikkeling. Cultuurafdelingen die zijn geprivatiseerd in stichtingen, zoals sommige CBK's, hebben als voordeel dat ze onafhankelijker van dagelijkse politieke besommeringen kunnen werken. Financiering is wel kwetsbaarder door deze onafhankelijkheid van het gemeentebestuur. Wellicht is er een structurele financiering mogelijk via

een percentageregeling, bijvoorbeeld middels een vast percentage van de grondexploitatie. Dit percentage wordt gebruikt ter financiering van een Stichting (een CBK o.i.d) die adviseert en subsidieert ten aanzien van kunst opdrachten. Kunst in de openbare ruimte zou hiermee een nieuwe impuls krijgen.

24 januari 2006

Wilfried Lentz is directeur van de Stichting Kunst in de Openbare Ruimte (SKOR)

Natascha Drabbe – Premsele, Stichting voor Nederlandse Vormgeving

De meerwaarde van vormgeving voor de kwaliteit van het stedelijk leven

De Premsele Stichting is in het leven geroepen door het Ministerie van OCW met als doelstelling 'Het realiseren van het cultureel, economisch en maatschappelijk potentieel van de Nederlandse vormgeving'.

Vormgeving speelt een maatschappelijke rol in de openbare ruimte. Straatmeubilair, bewegwijzering en verlichting vergroten bijvoorbeeld veiligheid en toegankelijkheid.

Voor wat betreft 'de kwaliteit van het stedelijke leven' heeft de Premsele Stichting in 2004 met het Stimuleringsfonds voor Architectuur eenmalig de zogenaamde Premsele-regeling opgezet. Deze subsidieregeling was bedoeld om de kwaliteit te verbeteren van collectief gebruikte binnenruimtes, bijvoorbeeld van zorginstellingen, die met overheidsgeld tot stand gebracht zijn.

Knelpunten en oplossingen

Tot voor kort werd door steden weinig invulling gegeven aan vormgevingsbeleid.

Het Premsele-rapport *Trekker of bijwager?* signaleerde in 2004 dat provincies en gemeenten de vormgeving als stiefkind onder de kunsten behandelden en er nauwelijks specifiek beleid voor maakten.

In oktober 2004 organiseerde de Premsele Stichting de werkconferentie *Vormgeving op de kaart*¹ over vormgevingsbeleid in de regio.

Zo'n honderd beleidsmakers van provincies en gemeentes en vertegenwoordigers van regionale designcentra kwamen in Eindhoven tijdens de Dutch Design Week bijeen en concludeerden: dat provincies en gemeenten geen uitvoeringsprojecten moeten doen, maar een visie moeten ontwikkelen als basis voor vormgevings- of innovatiebeleid. Zij moeten regisseur en partner van de uitvoerende organisaties worden. Daarnaast concludeerden zij dat de overheid meer integraal (met E.Z. en R.O.) en minder sectoraal moet werken en een klimaat voor kansen moet scheppen. Aansluiten bij bestaande initiatieven is beter dan zelfstandig beleid.

De Premsele Stichting kan een belangrijk platform zijn voor ondersteuning en uitwisseling (good practices e.d.). In het najaar van 2006 organiseert zij daarom een vervolg op *Vormgeving op de kaart* voor de regionale designcentra om te bespreken hoe zij zich hebben ontwikkeld in de afgelopen twee jaar en met elkaar tot betere afstemming kunnen komen.

Mede dankzij Richard Florida's boek *The Rise of the Creative Class* is er e.e.a. veranderd. Gemeentes en provincies ondersteunen inmiddels initiatieven zoals Inside Design Amsterdam, de Modebiënnale Arnhem, Dutch Design Week Eindhoven en het Utrecht Manifest. Volgens Stephe Hodes van adviesbureau LAgroun concurreren steden elkaar echter liever dan dat zij hun activiteiten onderling afstemmen². Voor een goede internationale positie van Dutch design is het volgens de Premsele Stichting noodzakelijk de krachten te bundelen.

Ontwikkelingen op middellange termijn

De toevloed aan designevenementen is een noodzakelijke fase in de ontwikkeling van de sector. De komende jaren zal een verkaveling ontstaan en zullen – vergelijkbaar met wat enige jaren terug in de fotografiesector is gebeurd - alleen de levensvatbare initiatieven overeind blijven. Dingeman Kuilman, directeur van de Premsele Stichting, ziet drie grote thema's voor de komende tien tot twintig jaar:³

- *Bezinning op ethische grondslag.* Vergelijkbaar met het debat over bio-industrie en biologische landbouw is het reëel ons aan het begin van deze eeuw af te vragen hoe we ons willen verhouden tot de dingen die we ontwerpen en produceren. We sturen nu nog aan op een verkwistende wereld met te veel mensen en te weinig grondstoffen.
- *Kennisontwikkeling en theorievorming.* Ontwerpers worden nu alleen academisch geschoold aan de TU's. Als het over techniek en bruikbaarheid gaat beschikken zij over de wetenschappelijke kennis, maar zodra het gaat over symboliek en betekenis komen we niet verder dan het napraten van marketingliteratuur. Ondanks onze wereldreputatie op het gebied van de conceptuele vormgeving weten we eigenlijk nog weinig over wat dat nou eigenlijk is en hoe het functioneert.
- *Internationalisering.* Dit is een lastig onderwerp omdat de Nederlandse, vaak kleine ontwerpbureaus zich overwegend op de eigen regio richten, terwijl alle analyses van de creatieve industrie laten zien dat je alleen maar kunt groeien door je producten en diensten buiten de eigen regio te verkopen. Kleinschaligheid in de designsector blijft een knelpunt bij het exporteren. De huidige koppeling tussen creatieve steden en design leidt tot lokale subsidies waardoor landelijke samenwerking op bedrijfsmatig en beleidsniveau niet gestimuleerd wordt.

27 januari 2006

Natascha Drabbe is projectleider bij Premsele, Stichting voor Nederlandse Vormgeving

Noten:

¹ Cor Wijn, *Trekker of bijwagen* (Premsele Stichting, Oktober 2004)

² Het verslag van *Vormgeving op de kaart* en het rapport *Trekker of bijwagen* zijn te downloaden van www.premsele.org/regio/ro/projecten2004/werkconferentie_regio.xml

³ Joost Ramaer, 'Elke stad heeft designjeuk, De strijd van steden om vormgeving', *de Volkskrant* d.d. 13-10-2005.

⁴ Hester Wolters en Sybrand Zijlstra, 'BNO en Premsele. Wie doet wat?', *Vormberichten* d.d. 01-02-2006

Cilly Janssen en Indira van 't Klooster – Architectuur Lokaal

De betekenis van architectuur voor de stad

'De bouwkunst is (...) in eersten aanleg de stoffelijke verwerking van het stoffelijke leven der maatschappij, en daarvan ook haar alomzichtbare openbaring. Zij is de driedimensionale omlijsting van al het maatschappelijk gebeuren, de zuurdesem welke als praktische idee het menselijk leven doordringt.' (H.P. Berlage, 1924)

'De architectuur is de uitwendige projectie van de ingewanden van de samenleving. Innerlijke volwassenheid vindt haar uiting in een volwassen cultuur. Een zieke samenleving toont in de vorm van kwaliteitsloze architectuur haar huiduitslag.' (Gerrit Komrij, 1983)

'Woningbouw, stedenbouw en het beheer van de gebouwde omgeving zouden de uitdrukking moeten zijn van een cultuurpolitiek die (onder meer) inspeelt op maatschappelijke ontwikkelingen.' (Werkgroep 5x5, 1989)

De kwaliteit van architectuur en stedenbouw en de manier waarop gebouwen, parken, pleinen, straten tot stand komen, geeft uitdrukking aan de culturele identiteit van een samenleving. Als mensen er collectief en individueel voor kiezen om middelen vrij te maken voor architectuur, zegt dat iets over hun culturele zelfbewustzijn. Hierbij gaat het zowel om zorg voor wat van eerdere generaties overbleef als om maatschappelijke idealen voor de toekomst.

Knelpunten in het gemeentelijke cultuurbeleid

De waarde van een zorgvuldig vormgegeven en goed onderhouden omgeving wordt meestal direct herkend. Architectuur heeft invloed op de aantrekkelijkheid van een gebied voor bewoners en bezoekers en dus ook voor ondernemers. Toch voeren lang niet alle gemeenten een specifiek beleid gericht op architectonische en landschappelijke kwaliteit. Als het al gebeurt, dreigt het onderwerp onderschikt te blijven aan 'dringender' thema's als veiligheid en economie. Alsof er gekozen moet worden voor het een of voor het ander. Maar de stelling is te verdedigen, dat maatregelen op de genoemde gebieden elkaar versterken. Dat ruimtelijke kwaliteit bijdraagt aan het economische en sociale klimaat – en omgekeerd.

Bovendien is het ontstaan van kwaliteit niet altijd strak te regisseren. We weten, dat inspirerend opdrachtgeverschap een rol speelt net als de bereidheid tot vernieuwing en respect voor geschiedenis. Maar culturele resultaten zijn minder planbaar en voorspelbaar dan technische. In de meeste projecten staan grote belangen op het spel die om planning en controle vragen. Daardoor dreigt het culturele aspect van de opgave verwaarloosd te worden.

Door de toegenomen mobiliteit en economische vervlechting zijn beslissingen over de inrichting van de ruimte steeds minder alleen een lokaal belang. De bouw van een nieuwe woonwijk, maar ook de aanleg van infrastructuur, bedrijventerreinen, recreatiegebieden of winkelcentra heeft vaak consequenties voor een gebied dat groter is dan een enkele gemeente. Zonder overleg en afstemming dreigt men elkaar tegen te werken. Als gemeenten met elkaar gaan concurreren leidt dat vaak niet tot meer maatschappelijk rendement, maar tot verspilling van geld en ruimte. De overlegstructuren die nodig zijn voor regionale opgaven, werken echter lang niet altijd optimaal.

Door herindelingen zijn gemeenten de afgelopen jaren gegroeid. Maar bij andere opdrachtgevende partijen is de tendens tot schaalvergroting waarschijnlijk sneller gegaan. Zowel commerciële projectontwikkelaars als woningcorporaties zijn sterk gegroeid in expertise en financiële kracht. Lang niet iedere gemeente is in staat om op basis van gelijkwaardigheid tegenspel te bieden. Als ontwikkelaars of corporaties dan hun diensten aanbieden bij de herontwikkeling van probleemwijken, of bij het bouwen en beheren van publieke voorzieningen, welke garanties zijn er dan dat ook de culturele factor voldoende gewicht krijgt? Zijn gemeenten dan in staat om op basis van heldere visie de regie te blijven voeren? Het is al lastig genoeg, om de financiën goed te regelen.

Bestuurders spelen een belangrijke rol als opdrachtgevers. Het klimaat voor kwaliteit is sterk afhankelijk van hun inspiratie en betrokkenheid. Belangrijke projecten kunnen echter lang niet altijd binnen een ambtstermijn worden afgerond, waardoor de continuïteit in gevaar komt. Des te ernstiger is het dat tegenwoordig veel bestuurders voortijdig vertrekken.

Gecompliceerde regelgeving met betrekking tot opdrachtverstrekking (Europese regelgeving, publiek-private samenwerkingsprocedures, selectie van marktpartijen en ontwerpers).

Hebben deze knelpunten te maken met de (financiële) verhouding tussen rijk en gemeenten?

Ten dele wel. Als rijkstaken worden gedecentraliseerd naar gemeenten, gaat er niet per definitie geld mee. Gemeenten zijn in het nieuwe beleid ('decentraal wat kan, centraal wat moet') grotendeels verantwoordelijk voor de kwalitatieve uitwerking van het ruimtelijk beleid. Maar de afgelopen jaren was er ook bij gemeenten druk om te bezuinigen en de personele capaciteit in te krimpen. De (ontwerp)capaciteit voor al die nieuwe verantwoordelijkheden is er vaak niet.

Ten dele niet. Gemeenten kunnen ook met de huidige middelen hun positie als regisseur versterken om te waarborgen dat zij in ieder geval op hoofdlijnen sturen en kwaliteit afdwingen.

Oplossingen voor knelpunten

- Een groter zelfbewustzijn van gemeentebestuurders. Als zij te beginnen beseffen dat er iets te kiezen is, zullen zij ook bewuster kiezen en sturen op kwaliteit.
- Een heldere ambitie met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit formuleren en die financieel onderbouwen.
- Kennis vergroten over de verschillende aanbestedingsprocedures en andere selectie-instrumenten zoals publiek-private samenwerkingsmogelijkheden, ontwerpwedstrijden, ontwikkelingscompetities.
- Alert reageren op de groeiende invloed van sterke professionele opdrachtgevers buiten de gemeente. Instrumenten ontwikkelen om het proces beter te sturen en te beheersen.
- Stimuleren van publieke belangstelling en betrokkenheid als tegenkracht tegen de groeiende invloed van professionals.
- Meer geld vrijmaken voor lokale architectuurcentra die door hun positie tussen bestuur en burger vaak het beste in staat zijn om debatten te organiseren en te informeren, door middel van tentoonstellingen, discussieprogramma's, en educatieve programma's. De aanwezigheid van een lokaal architectuurcentrum verhoogt het bewustzijn van ruimtelijke kwaliteit voor alle betrokken partijen.

Ontwikkelingen op middellange termijn

- Inspelen op de toenemende rol van marktpartijen en woningcorporaties.
- Hernieuwde aandacht voor publieke ruimte en landschap.
- Meer aandacht voor internationale kennisuitwisseling.

Zie verder onder het kopje 'Knelpunten'.

20 januari 2006

Cilly Janssen is directeur van Architectuur Lokaal; Indira van 't Klooster is daar projectleider

Architectuur Lokaal is het landelijke kennis- en informatiecentrum voor opdrachtgeverschap bij architectuur, stedenbouw, landschap en ruimtelijke ordening. Het is geen belangenorganisatie. Architectuur Lokaal stimuleert met behulp van debatten, stimuleringsprogramma's en goede voorbeelden het kwaliteitsbewustzijn van culturele opdrachtgevers. Daarnaast bieden we ondersteuning bij selectieprocedures voor marktpartijen en ontwerpers via competities, en dragen we bij aan de ontwikkeling van instrumenten voor architectuurbeleid.

Hieronder enkele opgaven waaraan Architectuur Lokaal een programma of debat heeft gewijd.

Boeken:

Bedrijfsterreinen in: *Werk in uitvoering* (2005)

Kennisuitwisseling binnen Europa in: *PANORAMA NL<->VL* (2005)

De nieuwe welstandswet en de gevolgen hiervan voor het architectonisch ontwerp in: *Ontwerpen met Welstand* (2005)

Flexibel bouwen in: *Woning op Maat* (2005)

Wederopbouwijken in: *Veertig jaar later* (2004)

Infrastructuur en ruimtelijke inpassing in: *Waar een weg is, is een wil* (2003)

Readers: over thema's als: dorpsvernieuwing, particulier opdrachtgeverschap, traditionalistische bouwstijlen in de architectuur, Steunpunt Ontwerpwedstrijden

Krant: elk kwartaal verschijnt de Architectuur Lokaalkrant waarin artikelen over en door opdrachtgevers, opgaven, beleidsinstrumenten in de (on)gebouwde omgeving staan.

Websites: www.arch-lokaal.nl en www.ontwerpwedstrijden.nl

Flip ten Cate - Federatie Welstand Bouwen met respect voor identiteit

In welstandsvrij Jacobswoude worden karakteristieke rieten boerderijdaken vervangen door golfplaat; dakkapellen met rare maten worden opgetrokken uit inferieur materiaal en slootkanten van damwand-metaal. Wethouder Vink kijkt met kromme tenen naar de gevolgen van het raadsbesluit om zijn gemeente 'welstandsvrij' te verklaren¹.

Is welstand een cultureel instrument? Welzeker! Welstandscommissies hebben van de gemeenteraad de opdracht om te voorkomen dat bouwwerken het karakter van buurt of wijk aantasten. Niet dat 'behoud' het doel is: het gaat bij bouwplannen immers per definitie om 'vernieuwing', maar met steun van de commissie kan vernieuwing worden gerealiseerd die de bestaande kwaliteiten versterkt. Een bouwwerk dat vernieuwing realiseert met respect voor de bestaande identiteit kan met recht een daad van cultuur worden genoemd. Met de welstandscommissie prikkelt het gemeentebestuur de ontwerper om inderdaad zo'n respectvolle cultuurdaad tot stand te brengen².

Overigens is het welstand maar zelden om cultuur met een grote 'K' te doen. Het gros van de bouwplannen betreft kleine verbouwingen, dakkapellen, schuurtjes, carports etc. Wie 'schoon, heel en veilig' in zijn vaandel schrijft, weet de welstandscommissie aan zijn zijde die vraagt om een goed gebruik van materiaal en aandacht voor de proporties en verhoudingen. Verloedering — en daarmee een gevoel van onveiligheid — wordt op die manier bestreden.

Welstand is, samen met het bestemmingsplan, het krachtigste instrument van een gemeente voor ruimtelijke kwaliteit. In de gemeentelijke welstandsnota is vastgelegd wat van elke buurt of wijk het karakter is; er is zelfs vastgesteld welke bouwkundige elementen of principes bepalend zijn voor dat karakter. Voor de welstandscommissies is die nota het alfa en omega: daar vinden zij de criteria waar nieuwe plannen aan moeten worden getoetst en daar vinden zij de ruimte om bij plannen van uitzonderlijke kwaliteit de criteria terzijde te schuiven.

De welstandscommissie fungeert als het 'geweten' van de gemeente: de commissie bewaakt dat de vastgestelde kwaliteitsambities niet opzij worden geschoven omdat andere belangen prevaleren: de commissie hanteert uitsluitend welstandscriteria; het is aan de wethouder om het welstandsadvies eventueel wegens een hoger belang gemotiveerd naast zich neer te leggen.

De grootste bedreiging voor de welstand is de verwarring onder bestuurders over hun rol en verantwoordelijkheid. Wie meent dat het publieke belang hetzelfde is als de optelsom van particuliere belangen zal de welstand afschaffen: welstand is er immers voor om de gebruikers van het publieke domein te beschermen tegen al te heftige egotripperij. Het heeft mij altijd verbaasd dat lokale politici zo weinig belangstelling toonden voor de welstandsnota³, waarin zij zelf moesten vastleggen welke buurten zij waardevol vonden en waarom. Je wordt toch raadslid omdat je iets wil met je gemeente?

Maar laat ik ook de hand in eigen boezem steken. Een minstens zo grote bedreiging is het feit dat de commissies organen zijn met macht, maar zonder gezag. Dat is dodelijk voor hun legitimiteit. Macht krijg je toebedeeld, maar gezag moet je verwerven. Commissies die zich — nota bene in de spuit-elf fase - opstellen als betweterige bovenmeesters, die de welstandsnota van de gemeente negeren, ontwerpers schofferen en onnavolgbare adviezen afleveren, zulke commissies zullen dat gezag nooit verwerven. De wet dwingt tot een culturomslag, aan de Federatie Welstand de opdracht om die te realiseren, maar ook gemeenten dienen bereid te zijn om te investeren in de kwaliteit van het commissiewerk.

Gezag verwerf je door je al in een vroeg stadium met kennis van lokale zaken én vakkennis dienstbaar op te stellen als meedenker met de plannenmakers. Hoewel het prettig is dat het welstandsadvies een juridisch zware positie heeft, moet het advies het natuurlijk van de inhoud en de argumentatie hebben, niet van de status.

Trouwens, ruimtelijke kwaliteit over zoveel meer dan de esthetiek van de gevel, waartoe de wetgever zich heeft beperkt. Welstandscommissies hebben een bredere ambitie. Zij willen meedenken en adviseren over stedenbouwkundige ontwikkelingen, over bestemmingsplannen, reclamebeleid, monumentenzorg, straatprofilering en groenaanleg. Ook over initiatieven in het landelijk gebied – waar caravans, schoonheidssalons en maneges in rap tempo een culturele revolutie tot stand brengen. Het groeiend aantal gemeenten dat hun welstandscommissie inschakelt voor advisering op deze gebieden, doet dat omdat ze erkennen dat de welstanders gezaghebbende adviezen verstrekken over de integrale ruimtelijke kwaliteit. Deze 'verbrede welstand' kan instrument zijn in de realisering van de culturele ambities van een gemeente, terwijl ze ook een steun in de rug is van welstandscommissies die vorm geven aan een cultuuromslag. Een win-win situatie noemt men dat.

19 januari 2006

Flip ten Cate is directeur van de Federatie Welstand (www.fw.nl/info@fw.nl)

Noten:

¹. Zie W. van Hoeflaken: 'Vrijheid, blijheid?', in: *Oog voor Welstand* (4) 2005, 6

². M. Beek: 'Welstand als culturele opgave' (Federatie Welstand: Amsterdam juli 2004)

³. Zie het onderzoek 'Monitoring welstandsnota's' (Federatie Welstand/Projectbureau Welstand op een Nieuwe Leest Arnhem: 2003).

Jan Willem van Beusekom – Nationaal Contact Monumenten (NCM)

Het NCM heeft bij de voorgaande verkiezingen brochures uitgegeven. Door gebrek aan middelen en capaciteit lukt dat dit jaar helaas niet. Graag maakt het NCM dan ook van deze gelegenheid gebruik om een pleidooi te houden voor het behoud van het cultureel erfgoed op lokaal niveau, temeer daar er steeds meer signalen zijn die wijzen op een gebrek aan aandacht hiervoor, waardoor ook het reeds ingezette beleid in gevaar komt. Begin vorige jaar heeft het NCM een voorlopig rapport uitgebracht over de borging van het autonome gemeentelijk monumentenbeleid. Het is de bedoeling om hier in 2007 een vervolg aan te geven, wanneer ook de eerste ervaringen met het nieuwe Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten (Brim) bekend zijn.

Vanzelfsprekend richten wij ons in eerste instantie op het belang van gebouwde monumenten. Deze zijn van groot belang voor de identiteit en herkenbaarheid van de plaats. Veel gemeenten laten zich er op voorstaan dat zij over een historische kern of binnenstad beschikken en soms wordt er zelfs een herkenbaar gebouw in het logo opgenomen. Het belang hiervan lijkt in eerste instantie dus wel goed 'tussen de oren' te zitten. Vaak wegen echter bij beslissingen over ruimtelijke ontwikkelingen de economische motieven zwaarder en worden concessies gedaan om (winkel-)bedrijven tegemoet te komen of om nieuwe woonfuncties te creëren.

Op het platteland spelen weer andere factoren een rol waardoor cultuurhistorische waarden in het landschap, zoals historische boerderijen gevaar lopen. Hierbij spelen schaalvergroting en/of functieverandering een rol.

Knelpunten zijn te verwachten door de verminderde bevoegdheden van gemeenten bij de uitvoering van taken voor de rijksmonumenten in de gemeente. Door deze verminderde betrokkenheid dreigt er een vermindering van capaciteit, ook voor het autonome gemeentelijk monumentenbeleid dat de meeste gemeenten hebben ingevoerd. Volgens onze gegevens waren er per

1 januari 2005¹ 467 gemeenten, waarvan

- 422 met een monumentenverordening (90%),
- 420 met een monumentencommissie (90%),
- 288 met een eigen monumentenlijst (62%),

met in totaal 36.160 gemeentelijke monumenten.

Hieruit blijkt dat sinds de decentralisatie van de monumentenzorg in 1988 in de meeste gemeenten een eigen monumentenbeleid zijn gaan voeren. Hiervoor blijkt ook vrijwel altijd een groot draagvlak te bestaan onder de bevolking en de jaarlijkse Open Monumentendag blijkt een uitstekend moment voor elke gemeente om te kunnen laten zien waar dat beleid toe geleid heeft. Lokale betrokkenheid is dan ook van groot belang voor het welslagen van een gemeentelijk monumentenbeleid. Het draagt bij aan de herkenbaarheid, de identiteit, het thuis voelen, de geborgenheid en de veiligheid, kortom juist die waarden waarvan in toenemende mate beseft wordt dat we die in de moderne maatschappij van tegenwoordig - en zeer waarschijnlijk in de toekomst eerder meer dan minder - zullen gaan ontberen. Het behoud van de historische ruimtelijke kwaliteiten is dan ook van het allergruotste belang voor de toekomst van alle steden en dorpen in elke gemeente in ons land.

Voor het NCM is natuurlijk van belang de rol die lokale particuliere organisaties kunnen en ook zouden moeten spelen in het totale gemeentelijk monumentenbeleid, niet louter als kritische observanten, maar ook coöperatief door deelname in monumenten- en andere commissies. Dus zeker niet alleen als luis in de pels, zoals in een aantal gemeenten helaas nog steeds gedacht wordt.

Gelukkig zijn er ook voldoende (maar natuurlijk nog steeds niet genoeg) voorbeelden van gemeenten waar wel een vruchtbare samenwerking bestaat tussen het particulier initiatief en de lokale overheid, en tot tevredenheid van beide partijen.

Tot slot beantwoord ik nog de specifieke vragen die door u gesteld zijn:

Monumentenzorg behelst de zorg voor de historische ruimtelijke kwaliteit in de gemeente. In de historische (binnen)steden wordt het stedelijk leven hoger gewaardeerd dan in nieuwe en van alle gemakken voorziene buitenwijken. Het stedelijk weefsel lijkt essentieel voor het bestaan.

De knelpunten in de monumentenzorg zijn per 1 januari groter geworden door onduidelijke verdeling van bevoegdheden. Gemeenten verlenen de vergunning en worden geacht de kwaliteit van restauratie en onderhoud te bewaken terwijl het rijk de financiële middelen verdeelt of fiscale aftrek verstrekt.

Dit beleid is net van kracht geworden zodat er nog geen ervaringen zijn hoe het op gemeentelijk niveau gaat lopen. Hierdoor zijn nog geen gerichte oplossingen voor deze knelpunten te geven.

Kort geleden is de discussie opgestart over een drastische vermindering van het aantal rijksmonumenten. Op verzoek van de staatssecretaris heeft de Raad voor Cultuur een advies gegeven onder de titel 'Het tekort van het teveel', waarin gepleit wordt voor een meer museale benadering van het bouwkundig erfgoed waardoor het gevaar dreigt van collectievorming. Het belangrijke aspect van de ruimtelijke samenhang ontbreekt daarin echter volledig. Gemeenten zouden een tegenwicht moeten kunnen gaan vormen voor de terugtrekkende rijksoverheid.

Separaat sluit ik bij de notitie die het NCM opgesteld heeft voor de verkiezingen in 1998 en 2002.²

19 januari 2006

Jan Willem van Beusekom is Hoofd Monumentenbeleid van het Nationaal Contact Monumenten

Noten:

¹ NB de gegevens van dit jaar hebben wij eind van deze maand (januari) beschikbaar

² Deze notitie is opgenomen in de bijlage bij de reader, www.kunsten92.nl

Dorien Scheerhout – Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA) Waarom archeologie?

Archeologie is een historische wetenschap die zich bezighoudt met het onderzoek en de interpretatie van materiële overblijfselen van onze samenleving in vroeger tijden. Daarmee levert archeologisch onderzoek een belangrijke bijdrage aan de beeldvorming en zingeving van ons verleden. Voor duizenden jaren van onze bewoningsgeschiedenis vormt het archeologisch erfgoed zelfs de enige bron van kennis. Maar ook de inhoud van afvalputten uit de Middeleeuwen en latere perioden levert heel veel informatie op over het toenmalige bestaan. Mensen blijken vooral geïnteresseerd te zijn in de geschiedenis van hun directe leefomgeving: hun dorp, stad of streek. Wonen op historische grond is een meerwaarde. Het verhaal van het verleden draagt bij aan de identiteit van die woonomgeving en kan ook een interessante samenbindende factor voor de huidige samenleving betekenen. Dat archeologie tot de verbeelding spreekt, blijkt wel uit de massale toestroom van het publiek bij open dagen van opgravingen. Regelmatig halen mooie vondsten het tv-journaal en de kranten. Heel wat mensen houden zich in hun vrije tijd bezig met historisch onderzoek en genealogie; kijk naar het grote aantal lokale verenigingen op dat terrein. Meer dan 5.000 amateur-archeologen wijden zich in verenigingsverband aan archeologisch onderzoek en beschikken vaak over een grote kennis van de lokale geschiedenis, die ook door de professionals bij hun onderzoek benut kan worden.

Knelpunten en oplossingen

Maar door de enorme toename van economische en infrastructurele activiteiten staat het kwetsbare en vaak onzichtbare bodemarchief wel onder grote druk. Want wat op de schop gaat, is voor altijd onherstelbaar vernietigd.

Het Europese Verdrag van Malta, dat streeft naar betere bescherming van het archeologisch erfgoed, staat nu op punt in de Nederlandse wetgeving te worden ingevoerd. Belangrijk uitgangspunt is dat degene die de bodem verstoort (de opdrachtgever) ook opdraait voor de eventuele kosten van archeologisch onderzoek, te vergelijken met het principe van 'de vervuiler betaalt' in de milieuwetgeving. Door ook archeologische belangen in een vroegtijdig stadium in de afwegingen te betrekken, kan de planvorming zo nodig aangepast worden. In tegenstelling tot het buitengebied is het in historische stadskernen echter niet altijd mogelijk om vooronderzoek uit te voeren en door de gebruiksintensiteit en tijdsdruk is er vaak sprake van beperkingen. De binnenstad is een door de eeuwen heen gegroeid geheel, een opeenstapeling van historische lagen, met een grote versnippering van eigenaren en onderzoeksoppervlak.

Het is natuurlijk niet zo dat zich overal belangrijke archeologische waarden in de grond bevinden en ook is niet alles even behoudenswaardig. Net zoals bij andere afwegingen moeten er ook qua archeologische waarden keuzes gemaakt worden. Door het ontwikkelen van een eigen archeologiebeleid kunnen gemeenten een cruciale sturende rol vervullen. Hoe belangrijk vindt men het historisch verleden van de eigen gemeente, wat heeft men er financieel voor over, wanneer de gemeente zelf de opdrachtgever is?

2 februari 2006

Dorien Scheerhout is directeur van de Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA)

De Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA) zet zich als de landelijke koepel/platform van de archeologiesector in voor een optimale zorg voor het archeologisch erfgoed. Voor meer informatie: www.sna.nl

Burgers in de Stad

Jos van Dijk – Platform Amateurkunst De stad en cultuur

Wat geeft de cultuur de stad?
En wat geeft de stad de cultuur?

Ik woon in het wijde land. Altijd ruimte tot de horizon. De grenzen van het weiland, de bomen, de sloten en stolpboerderijen op afstand. Beweging als de natuur zich roert of een enkele mens zich verplaatst. De evaring van het licht, tussen zonsopgang en zonsondergang. En de beleving van de sterrenhemel. Een omgeving die ruimte biedt.

Ik werk in de stad. Altijd ruimte in nabijheid. De grenzen van straten, grachten, trottoirs en parken; direct omgeven met huizen en panden. Beweging als het verkeer mensen voortstuwt in sterk uiteenlopende tempo's. De ervaring van het licht, tussen de verdichting van gebouwen. En de beleving van de straat onder lantaarnpalen en lichtreclames. Een omgeving die ruimte vraagt.

In de stad wordt de samenleving verdicht. We zitten elkaar letterlijk en figuurlijk dicht op de huid. Dat intensiveert velerlei processen en betekent kansen en risico's. Kansen als men investeert in ontmoetingen en een open podium ontwikkelt waarop het stadsleven met zijn grote maatschappelijke diversiteit zich uitdrukkelijk kan presenteren. Risico's als men kiest voor separatie en de dynamiek van het stadsleven blokkeert door de grote maatschappelijke diversiteit binnenskamers te houden.

Het leven ontwikkelt zich in al zijn kracht als het ruimte krijgt. Het leven misvormt bij gebrek aan ruimte.

Kunst is een vrijplaats. Kunst geeft ruimte. Ruimte om je uit te drukken ten opzichte van jezelf en anderen. Ruimte om anderen te uit te dagen, om dingen opnieuw te leren zien en horen. Ruimte voor onderzoek en twijfel. Ruimte om grenzen te verleggen. Kunst is de ultieme ruimte om onze verschillen voor het voetlicht te brengen en de uitnodiging serieus te nemen om stil te staan, letterlijk en figuurlijk, om je te verwonderen.

Amateurkunst voegt aan de kwaliteiten van de kunsten nog het volgende toe:

- het vermogen deelnemers en vrijwilligers te engageren voor ensemblewerk;
- het vermogen om mensen te verbinden, door lokale thema's, locaties en ruimten tot uitgangspunt van kunstproductie te maken;
- het vermogen om publiek te engageren;
- de mogelijkheid zonder grenzen of blokkades van kunst gebruik te maken.

De kunst, in dit onderhavige geval de amateurkunst, kan een bijdrage leveren aan het leefklimaat van de stad. Dat wordt overal onderkend. En het wordt van overheidswege ondersteund door diverse initiatieven en projecten te subsidiëren. Amateurkunst is mensenwerk. Investeer dus vooral in mensen want zij zijn het kapitaal. Amateurkunst beweegt zich tussen traditie en ontwikkeling. Het gaat uit van bestaande kunsten, die hun bestaansrecht hebben bewezen, en is gevoelig voor de veranderingen in de samenleving. Daarom is de balans tussen structurele en projectmatige ondersteuning door overheden een vereiste voor het voortbestaan van de sector.

Het is eveneens van het grootste belang dat amateurkunstiniciatieven in staat worden gesteld om samen te werken met professionals. Om kunst in de samenleving voldoende overdrachtswaarde te kunnen geven. Het veelvormig denken van de professional kan de amateur sterk ondersteunen en zijn expressie en beleving intensiveren. Omgekeerd heeft de amateur de prof veel te bieden: geïnteresseerd publiek, een beroepspraktijk, klanten.

Eenderde van de Nederlandse bevolking doet aan amateurkunst. Daarmee is het kunst van ons allen, kunst van de samenleving. De beoefenaars zijn bereid geld en moeite te investeren om kunst in de samenleving voor het voetlicht te brengen. Op die manier ontstaat een podium waardoor velen met kunst in aanraking komen.

De amateurkunst is van betekenis in de moderne samenleving, voor kunst en maatschappij. Op lokaal niveau ontwikkelen zich nieuwe initiatieven, zien we de kruisbestuiving tussen disciplines, het zoeken naar nieuwe vormen en het ontstaan van nieuw engagement. Reden genoeg om te investeren in amateurkunst.

Maar onderzoek (Berenschot, 2005) laat voor amateurkunst een bezuinigingstrend zien van 7% over de jaren 2004 – 2008.

De stad is een smeltkroes van economisch verkeer. We hebben er heel veel geld voor over om dit verkeer de ruimte te geven. De stad komt tot leven door intermenselijk verkeer. Geef het de ruimte. Vitale amateurkunst, ondersteund door professionals, kan aan de intensivering van interactie tussen mensen een wezenlijke bijdrage leveren.

Amateurkunst is uitermate gezond voor de samenleving.
Want amateurkunst creëert aandacht voor en ruimte tussen mensen.

1 februari 2006

Jos van Dijk is directeur van Theaternetwerk NL. Hij schreef deze bijdrage namens het Platform Amateurkunst (PAK). Aan dit platform nemen deel: Unisono, Landelijk Centrum Amateurdans (LCA), Stichting Beeldende Amateurkunst (SBA) en Theaternetwerk NL.

Femie Willems - de Kunstconnectie Kunsteducatie: de basis voor een levendige culturele stad

Hoe zorgen we ervoor dat jongeren geïnteresseerde museumbezoekers worden? Amateurkunst verlevendigt het culturele klimaat in een stad, maar hoe zorgen we voor goed opgeleide amateurs? Niet iedereen krijgt van huis uit de kans om met kunst en cultuur vertrouwd te raken. Wat doen we daaraan?

Kunsteducatie laat mensen kennismaken met kunst- en cultuuruitingen, verdiept het inzicht daarin, en schoolt amateurkunstbeoefenaars. Dit gebeurt via het reguliere onderwijs en via de vrijetijdssector. Kunsteducatie vormt de schakel tussen amateurkunst en professionele kunst, en daarmee de basis voor een levendige culturele stad.

Centra voor de kunsten beschikken over expertise op het terrein van educatie over en met kunst. Met die deskundigheid zijn ze in principe een partner voor die overheden die kunsteducatie hoog in het vaandel van hun cultuurbeleid hebben. De centra voor de kunsten vormen de spil in het lokale cultuureducatieve beleid, ondersteunen individuen bij het opbouwen van een eigen culturele loopbaan en ondersteunen het onderwijs bij het verwezenlijken van zijn cultuureducatieve doelstellingen.

Meerwaarde

Kunsteducatie heeft grote waarde voor de kwaliteit van het stedelijk leven op zowel cultureel, educatief, maatschappelijk als sociaal-economisch gebied.

- Kunsteducatie draagt bij aan de vergroting van de cultuurdeelname en brengt nieuw publiek naar de door diezelfde gemeente gesubsidieerde professionele kunstvoorzieningen.
- Op educatief gebied bieden de centra voor de kunsten onderwijs aan de amateurkunstverenigingen. Zonder goed onderwijs geen levendige amateurkunstsector. Zeker in plattelandsgemeenten worden die verenigingen juist gezien als het cement van de samenleving.
- In maatschappelijk opzicht helpt kunsteducatie bij het versterken van de lokale samenhang en de gemeenschap vitaal te houden. Zoals bijvoorbeeld de bijdragen aan het vormgeven van een 'cultureel aandeelhouderschap': een Amsterdamse ontwikkeling om de zeer diverse bevolkingsgroepen in een multiculturele stad betrokken te laten geraken bij de leefgemeenschap waarvan ze allemaal deel zijn.
- Op sociaal-economische niveau draagt een goed voorzieningspakket bij aan een prettig woon- en vestigingsklimaat.

De vraag naar de maatschappelijke waarde van kunsteducatie en de rol van de centra voor de kunsten is op dit moment des te actueler, nu de gemeenten minder inkomsten ontvangen en bezuinigen op allerlei instellingen en voorzieningen. Na jaren van relatieve groei in de verschillende culturele sectoren tekent zich al enige tijd een duidelijke bezuinigingstendens af. Het rapport 'Bezuinigen op amateurkunst en kunst- en cultuureducatie' (Berenschot, februari 2005) stelt dat de bezuinigingen vanuit de Cultuurnota, provincies en gemeenten gezamenlijk uitkomen op een totaalbedrag van € 11.191.556,-. Dat komt neer op een bezuiniging van 6% van het budget uit 2004.

Knelpunten

Er zijn een aantal knelpunten te signaleren bij centra voor de kunsten.

- In de afgelopen jaren is er door de rijksoverheid¹ een krachtige impuls gegeven aan met name het binnenschoolse kunsteducatiebeleid en is er op alle niveaus hard gewerkt aan de vormgeving en uitvoering van dit beleid. Daarvoor is een goed functionerende lokale infrastructuur echter van essentieel belang. De realiteit is dat er op dit moment op grote schaal bezuinigingen in de sector plaatsvinden en er op steeds meer plekken deze – buitenschoolse - kunsteducatieve infrastructuren afgebroken worden.
- Door de matchingsystematiek van de financierende overheden dreigt ook het gevaar van substitutie, namelijk dat het bestaande gemeentelijke budget voor binnen- en buitenschoolse cultuureducatie vervangen wordt door tijdelijk extra geld. Wat als de stimuleringsmaatregelen in 2007 ophouden en het oorspronkelijke cultuurbudget reeds lang aan volstrekt andere zaken wordt uitgegeven.
- In 2007 wordt het budget voor Cultuur en School lumpsum overgeheveld naar de scholen. Dat betekent dat er geen eisen gesteld worden aan de besteding van de overgehevelde middelen. 'Cultuurgeld' dreigt daarmee langzaam maar zeker 'onderwijsgeld' te worden.
- Ten slotte kunnen gemeenten door de nadruk op binnenschoolse kunsteducatie de verbinding tussen binnenschoolse en buitenschoolse kunsteducatie uit het oog verliezen, terwijl die juist van eminent belang is. Te denken valt aan het creatief inzetten van tussenvormen als de 'brede school' of de verlengde schooldag, de mogelijkheid voor vervolgcursussen (en niet alleen voor kinderen van kapitaalkrachtige, hoogopgeleide ouders), verdere talentontwikkeling en de scholing voor de amateurkunstsector.
- Als binnen en buitenschoolse kunsteducatie wel met elkaar verbonden worden, dan beperkt dat zich vaak tot muziek. Beeldende kunsten, dans, theater en nieuwe media blijven te vaak buiten beeld.

Kansen

De omgeving waarbinnen gemeentelijke centra voor de kunsten actief zijn, is de laatste jaren sterk veranderd. In subsidierelaties met overheden zijn prestatieafspraken opgenomen, door het Actieplan Cultuurbereik hebben scholen meer budget voor kunsteducatie beschikbaar en naast de gemeentelijke centra voor de kunsten zijn ook particuliere initiatieven ontstaan.

Kansen liggen er voor centra die in staat zijn hun aanbod en werkwijze aan te passen aan de wensen, behoeften en mogelijkheden van hun publiek: individuen en institutionele afnemers. Dat wil zeggen: kansen voor de centra die klantgerichte organisaties worden en die nieuwe markten aanboren, die een breed publiek weten te bereiken en die vanuit hun eigen kerncompetenties invulling weten te geven aan de maatschappelijke doelstellingen. En kansen voor centra die uitgroeien tot netwerkorganisaties en een spilfunctie vervullen in de beleidsontwikkeling en de uitvoering van cultureel-maatschappelijke doelstellingen in lokale gemeenschappen.

Aanbevelingen

De volgende maatregelen kunnen een bijdrage leveren aan het versterken van kunst- en cultuureducatie in gemeenten:

- Meer afstemming tussen het kunst- en cultuureducatie beleid van de diverse overheidslagen: extra gelden van Rijk en provincie mogen niet als ongewenst neveneffect substitutie en bezuinigingen door gemeenten tot gevolg hebben.
- Continuering van de stimulering van kunsteducatie door Rijk en provincie na 2007, waarbij de ondersteuning van een lokale infrastructuur om dit beleid te kunnen uitvoeren, door gemeenten gegarandeerd wordt.

- Een goede gemeentelijke strategie voor de kunsteducatie, waarin binnenschoolse, buitenschoolse educatie en die door kunst- en erfgoedinstellingen op elkaar afgestemd worden.
- Garanties dat het budget voor Cultuur en School ook voor kunsteducatie gebruikt blijft worden.

Want voor een levendige culturele stad in de toekomst is kunsteducatie nu noodzakelijk.

16 januari 2006

Femie Willems is projectmedewerker bij De Kunstconnectie

Deze bijdrage is samengesteld op basis van informatie uit de volgende publicaties:

- 'Zicht op ... centra voor de kunsten', nr. 2004/2, auteur Ap de Vries, een uitgave van Cultuurnetwerk Nederland.
- 'Bezuinigingen op amateurkunst en kunst- en cultuureducatie', onderzoek van Berenschot, 18 februari 2005
- 'Aspecten van cultuurbeleid', brief van De Kunstconnectie aan Kunsten'92, 7 april 2003

Noot:

¹: Het gaat hierbij om tijdelijke stimuleringsmaatregelen van het Rijk, zoals het budget Cultuur en School (o.a. voor CKV-bonnen) en Versterking Primair Onderwijs. Deze geldstromen maken deel uit van het Actieplan Cultuurbereik. Gemeenten en provincies matchen de rijksbijdrage met eigen middelen.

Contactorgaan Nederlandse Orkesten

Symposium Orkesten en grootstedelijk Beleid - het belang van muziekeducatie

Muziek is van alle tijden, maar is het symfonieorkest dat ook? Is er voor dit eerbiedwaardige instituut nog een rol weggelegd in de maatschappij van de eenentwintigste eeuw? Dat was op 13 september 2005 de centrale vraag in het symposium *Orkesten en grootstedelijk beleid*.

'In de voorbije eeuwen heeft Europa zich van de rest van de wereld onderscheiden door haar cultuur,' opende dirigent Valery Gergiev het debat. 'Denk aan Michelangelo, of Rembrandt. Dat is de basis geweest voor haar welvaart. Nederland en Europa zullen hun voorsprong alleen kunnen vasthouden als ze zich hun herkomst blijven herinneren: cultuur, cultuur, cultuur. Als de cultuur krachtig is, zal de economie het ook zijn.' Arjo Klamer, professor in de Economie van Kunst en Cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam viel Gergiev bij. 'We staren ons blind op het economische. Economie is niet meer dan een middel om alles wat belangrijker is mogelijk te maken. Het belangrijkste voor een stad is inspirerend vermogen. De burgemeester zou niet alleen veiligheid, maar ook cultuur in zijn portefeuille moeten hebben.'

Valery Gergiev zag grote mogelijkheden wanneer cultuur en media hun krachten bundelen. 'Ik was in China, een land dat we niet meer kunnen negeren. Ieder concert dat op televisie wordt uitgezonden, trekt er miljoenen kijkers. Jonge mensen die zich geen kaartje voor een concert kunnen veroorloven, kunnen het via de televisie toch volgen.' Ad 's-Gravesande, voorzitter van Kunsten '92 en voormalig programmadirecteur van de AVRO, toonde zich somber over de situatie in Nederland. 'Van de media hebben we niet veel te verwachten de komende jaren, net zomin als de afgelopen jaren. Er wordt voor gepleit om de jeugd zelf te laten kiezen, maar die keuze moet er dan wel zijn en ze moeten weten wat er te kiezen valt. De generatie die nog niet zo rijk is, die moet door ondersteuning van de overheid toegang kunnen krijgen tot cultuur.'

Pierre Audi, artistiek directeur van De Nederlandse Opera, benadrukte: 'De discussie begint met het muziekonderwijs.' Dat vond ook Serge Dorny, algemeen directeur van de Opéra de Lyon. 'De huidige 65-plussers hebben ooit een eerste ervaring gehad met symfonische muziek, maar zal dat straks ook nog zo zijn? Ik weet niet hoe het met Nederland is, maar in het buitenland is de toestand helemaal niet zo rooskleurig. In Londen zijn muziek, kunst en tekenen geen verplichte vakken meer in het basisonderwijs; in Amerika en Frankrijk is het niet anders. Het is nu aan de ouders om dat hun kinderen nog te bieden.' Wim Steinmann, piccoloïst bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, merkte op dat het Nederlandse muziekonderwijs er niet beter voor staat. 'Jaar na jaar hebben we muziektheaterproducties voor kinderen gemaakt. En kinderen hebben sneller door dan volwassenen of zo'n voorstelling goed is. Maar in het onderwijs gebeurt daar dan niks mee. Zingen in de klas, bijvoorbeeld: waar gebeurt dat nog?'

Winnie Sorgdrager, voorzitter van de Raad voor Cultuur, onderschreef het belang van educatie — maar voegde daaraan toe dat die niet noodzakelijkerwijs op klassieke muziek gericht hoeft te zijn. 'Het zal veel moeite kosten om de eigen traditie levend te houden in de sterk veranderende samenleving. Jong beginnen, met vier jaar, niet per se met klassiek, maar met muziek in het algemeen. Als je dat niet doet, wordt het orkest als een 19e-eeuwse erfgoedinstelling en dan is het maar de vraag of we het nog wel belangrijk zullen vinden om dat in stand te houden.'

Jan Raes, algemeen directeur van het Rotterdams Philharmonisch Orkest, onderstreepte het belang van aandacht voor de jeugd. 'Veel jongeren kunnen niet meer kiezen, omdat ze gebombardeerd worden door de commerciële media.' Hij noemt buitenlandse

voorbeelden waarvan Nederland veel kan leren, zoals het *Sistema Nacional de Orquestas Juveniles, Infantiles y Pre-escolares*, een project in Venezuela waar 300.000 kinderen uit arme wijken een instrument leren bespelen. 'Kinderen moeten actief worden aangesproken; de artiesten moeten naar hen toe. Op die manier kan cultuur een hefboom zijn voor integratie.'

Het symfonieorkest, zo kon de conclusie zijn, levert een onbetwiste bijdrage aan het leefklimaat, de inspirerende kracht en de welvaart van de stad. Er ligt een urgente taak voor het orkest om op een veelzijdige manier de steeds diverser wordende maatschappij te bereiken. Educatie is daarbij essentieel: wanneer die nu niet alle aandacht krijgt, zijn de orkesten binnen enkele decennia hun publiek – en hun bestaanrecht – kwijt.

Orkesten en grootstedelijk beleid, een symposium van het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het OntwikkelBedrijf Rotterdam, vond plaats op 13 september 2005. Dit is een samenvatting van het verslag van dat symposium; een volledige versie is op aanvraag verkrijgbaar bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, Margot Palmen, e-mail margotpalmen@rpho.nl of telefoon (010) 217 17 81

Carin Klompen – Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB)

Meerwaarde bibliotheken voor het stedelijk leven

De centrale functie van de openbare bibliotheek is mensen zelfredzaam te maken in de democratische samenleving. Iedereen moet op een volwaardige manier aan de kennissamenleving deel kunnen nemen. De openbare bibliotheek:

- staat open voor alle inwoners van een gemeente;
- maakt de informatie toegankelijk door het aanbrengen van structuur en ordening maar waarborgt daarbij objectiviteit en veelzijdigheid, waardoor burgers bruikbare kennis op grond van deze informatie kunnen verwerven;
- biedt de burgers de mogelijkheid zich te ontwikkelen, zich cultureel te verrijken; en
- biedt gelegenheid tot verstrooiing en debat.

De basisbibliotheek biedt vijf onderling samenhangende kernfuncties: kennis en informatie, ontwikkeling en educatie, kunst en cultuur, lezen en literatuur en ontmoeting en debat.

Vanuit deze functies voorzien bibliotheken in een aantal kernactiviteiten en speerpunten. Dit draagt bij aan het vervullen van gemeentelijke beleidsprioriteiten, zoals inburgering, alfabetisering, het opzetten van een gezondheidsinformatiepunt, de ontwikkeling van 'brede scholen', enzovoort.

Vernieuwingsproces Openbare Bibliotheken

Alvorens in te gaan op de huidige knelpunten, wil ik ingaan op het vernieuwingsproces van de openbare bibliotheken dat loopt van 2002 tot en met 2007. Alle bestuurslagen en de branche zelf zijn actief bij dit vernieuwingstraject betrokken.

Een korte voorgeschiedenis.

Sinds 1987 is het bibliotheekwerk ondergebracht in de Welzijnswet. De verantwoordelijkheid en de middelen voor bibliotheken werd gedecentraliseerd naar gemeenten en provincies (voor gemeenten met minder dan 30.000 inwoners). Provincies waren verantwoordelijk voor de steunfunctie en de rijksoverheid voor het bestel als geheel. De onderbrenging van het bibliotheekwezen in de Wet specifiek cultuurbeleid in 1994 bracht geen wezenlijke veranderingen in de bestuurlijke verhoudingen.

Eind jaren '90 werd echter duidelijker dat het openbare bibliotheekstelsel aan vernieuwing toe was. Bibliotheken konden onvoldoende inspelen op alle veranderingen in hun omgeving. Het rapport van de Stuurgroep herstructurering openbaar bibliotheekwerk *Open poort tot kennis* identificeerde de volgende knelpunten:

- Afnemend publieksbereik (onder andere door ontleding en ICT-ontwikkelingen);
- Informatietweedeling in de maatschappij. Bibliotheken zouden achterstandsgroepen actief moeten benaderen;
- Zwakke besluitvormingscapaciteit binnen de branche zelf;
- Wisselende of zelfs beperkte betrokkenheid overheden, wat slecht is voor de kwaliteit en het toekomstige draagvlak van bibliotheken;
- Toenemende financiële druk op de instellingen (als gevolg van investeringen in nieuwe diensten, professionalisering, verruiming openingstijden, etc.);
- Zwakke en weinig transparante branche-informatie, waardoor benchmarking onmogelijk is.

De Stuurgroep deed de volgende voorstellen:

- Een publiek, landelijk dekkend stelsel van 'basisbibliotheken', die qua dienstverlening allemaal aan dezelfde eisen voldoen. Voor de invulling van de functies informatie, cultuur, educatie, lezen en maatschappelijk forum worden centrale richtlijnen vastgesteld.
- De basisbibliotheken hoeven niet alle taken zelf uit te voeren. Zij kunnen daarvoor samenwerking zoeken met anderen, maar kleine bibliotheken die niet aan de prestatie-eisen kunnen voldoen, zouden moeten fuseren. De basisbibliotheek wordt gefinancierd door een of meer gemeente(n) waarmee zij een opdrachtgeverrelatie onderhoudt.
- Meer denken vanuit de gebruiker. Instrumenten hiervoor zijn: de opdrachtrelatie met de gemeente, het instellen van gebruikersraden en de invoering van een kwaliteitsstelsel.
- Ondersteuning van de bibliotheken door een stevige branchevereniging.
- Betere vormgeving van de complementaire rol van overheden. De gemeente is opdrachtgever van de bibliotheek, de provincie bevordert samenwerking en innovatie (regierol) en het rijk blijft verantwoordelijk voor besteltaken. Om vrijblijvende samenwerkingsrelaties tussen overheden te voorkomen, wordt het bestaande Bestuurlijk Overleg Bibliotheken versterkt. Afstemming van beleid staat daarin centraal en de branchevereniging krijgt een adviserende rol. Aan de andere kant kan het Bestuurlijk Overleg invloed ook uitoefenen op de branche, door daarvoor algemene kaders vast te stellen.

Uitvoering vernieuwingsoperatie

De aanbevelingen van de Stuurgroep werden door alle betrokken overheden en de toenmalige brancheorganisatie NBLC (nu Vereniging van Openbare Bibliotheken, VOB) in hoofdlijnen overgenomen. Eind 2001 sloten OCW, IPO en VNG het 'Koepelconvenant Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk' waarin afspraken gemaakt werden voor een herstructureringstraject van vier jaar, lopend van 2002 tot en met 2005 (inmiddels is dit traject verlengd tot eind 2007).

De afspraken in het kort:

- Provincies voeren de regie. Zij maken in overleg met gemeenten beleidsplannen voor de bibliotheekvernieuwing en zijn verantwoordelijk voor het totstandkomen van een stelsel van basisbibliotheken per provincie.
- Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het tot stand brengen van de basisbibliotheek of van een voorziening die daarvan uitmaakt. Gemeenten werken hun rol als opdrachtgever uit en versterken de relatie tussen bibliotheekbeleid en andere beleidsdoelen op cultureel, educatief en maatschappelijk terrein.
- Het rijk stelt 5,5 miljoen euro beschikbaar voor gemeenten met minder dan 30.000 inwoners die in het nieuwe stelsel verantwoordelijk worden voor hun bibliotheek.¹
- De uitvoering wordt inhoudelijk begeleid door de Stuurgroep Bibliotheken, waarin vertegenwoordigers van alle overheden en de VOB zitting hebben. Deze Stuurgroep heeft ook de taak om besluiten voor het Bestuurlijk Overleg Bibliotheken voor te bereiden voor zaken het hele stelsel betreffen of ingrijpende financiële gevolgen hebben.

Toen het Kabinet Balkenende II in 2004 aanvullende middelen voor de bibliotheekvernieuwing ter beschikking stelde (oplopend tot € 20 miljoen structureel vanaf 2007), besloten de convenantpartners over de inzet van deze middelen aanvullende afspraken te maken. In deze 'Aanvulling op het Koepelconvenant' zijn afspraken gemaakt over de te behalen resultaten en de verdeling van verantwoordelijkheden. Het herstructureringstraject werd hiermee verlengd tot eind 2007.

In 2007 zou het volgende bereikt moeten zijn:

- Inhoudelijk:
 - Gemeenten en bibliotheken hebben samen op basis van een lokale 'vernieuwingsagenda' weloverwogen keuzes gemaakt over de vernieuwing en/of uitbouw van de kernfuncties: cultuur (culturele netwerken, cultuureducatie, leesbevordering, erfgoed), educatie (een leven lang leren), forum (sociale cohesie, inburgering), lezen (collectiebeleid) en informatie (overheids- en gezondheidsinformatie, kennissamenleving).
 - Op elk bestuurlijk niveau (lokaal, provinciaal en landelijk) worden bibliotheken gezien als instrument van integraal beleid.
 - Daarnaast is een goed op elkaar afgestemd lokaal, regionaal en landelijk aanbod aan nieuwe of vernieuwde digitale diensten tot stand gebracht.
- Stelselvernieuwing:
 - Een landelijk dekkend netwerk van voorzieningen waarvan de dienstverlening door de vorming van basisbibliotheken en provinciale netwerken voldoet aan de Richtlijn voor bibliotheken.
 - Alle bibliotheken zijn gecertificeerd en hanteren een landelijk systeem van kwaliteitszorg (inclusief gebruikersonderzoek, evaluatie en benchmarking).
 - Het bibliotheekpersoneel en -management is overal voldoende gekwalificeerd voor de nieuwe taken.
 - Herpositionering van de provinciale ondersteuningstructuur.

Als gemeenten een beroep willen doen op de intensiveringsmiddelen, kunnen ze daarvoor een subsidieaanvraag indienen bij hun provincie. Er worden twee voorwaarden gesteld:

- De gemeente verklaart dat zij de bibliotheek op een bepaald niveau (het 'instapniveau') financiert of van plan is dat binnen twee jaar te gaan doen. Dit 'instapniveau' is bepaald op het bedrag per inwoner dat 80% van wat alle gemeenten voor hun bibliotheek uittrekken.
- De gemeente maakt als opdrachtgever jaarlijks vernieuwingsafspraken met de openbare bibliotheek (de 'Vernieuwingsagenda') over de groei van de bibliotheek naar het dienstverleningsniveau in de Richtlijn Basisbibliotheken.

Een gemeente is overigens niet verplicht zich te houden aan de Richtlijn of een lokale vernieuwingsagenda op te stellen, maar heeft dan ook geen recht op subsidie, terwijl de lokale bibliotheek ook geen onderdeel kan worden van het landelijk stelsel van basisbibliotheken. In de praktijk doen alle gemeenten mee.

Resultaten en overgebleven knelpunten

Een bron die inzicht biedt in de resultaten tot nu toe is de 'Monitor Bibliotheekvernieuwing 2005'. Een aantal conclusies uit dit rapport:

- *Algemeen.* De meeste aandacht en energie is gaan zitten in de stelselherziening. Er zijn (grote) vorderingen zichtbaar op vrijwel alle terreinen. Zorgelijk is echter de teruggang in personele capaciteit. Dit is een van de redenen waarom inhoudelijke vernieuwingen moeilijk van de grond komen. Ook blijven managementkwaliteiten een aandachtspunt. Provinciale netwerken komen nu van de grond. De inhoudelijke vernieuwing heeft nu de eerste prioriteit, zowel bij de overheid als de bibliotheek. Er zijn vele voorbeelden van inhoudelijke vernieuwing te vinden op www.debibliotheken.nl.
- *Overheden:* de provincie heeft haar taak serieus opgepakt en 80% van de gemeenten heeft het instapniveau om aan bibliotheekvernieuwing mee te kunnen doen, gehaald. De bereidheid tot samenwerking tussen de bestuurslagen is gegroeid, maar er is nog te weinig inhoudelijke afstemming. Gemeenten worden geacht op te treden als opdrachtgever

van bibliotheken. Door informatieachterstand, gebrek aan visie en onvoldoende betrokkenheid zijn gemeenten niet in staat om die rol te spelen. Met name de doelstelling de bibliotheek in te zetten als instrument van integraal beleid wordt niet gehaald. Gemeenten nog duidelijk moeten groeien in hun rol als actief beleidsmaker en als opdrachtgever van de bibliotheek.

- *Branche:* de VOB presenteert zich in de komende periode sterk als vormgever en stimulator van het vernieuwingsproces. De inhoudelijke vernieuwing wordt vooral bevorderd door versterking van de branche. De volgende ontwikkelingen zijn noemenswaardig:
 - o de VOB biedt een opleidingsprogramma o.a. voor het middelmanagement;
 - o onlangs is een traject gestart in de branche op de terreinen van *cultural governance* en lobby; en
 - o de digitale bibliotheek is sterk in ontwikkeling met allerlei producten en diensten, zoals een digitale vraagbaak, schoolbieb, zoek&boek et cetera. Daarnaast worden vanuit bibliotheken allerlei digitale loketten gevormd rondom politieke beleidsthema's.
- *Financieel:* de bibliotheekvernieuwing is de afgelopen jaren succesvol op de agenda van rijk, provincie en gemeente gezet. Er is in tijden van algemene bezuinigingen extra rijksgeld voor bibliotheekvernieuwing gekomen. Provincies en gemeenten blijven daarbij echter achter! Waar in 2004 nog zeven provincies en 38% van de gemeenten een extra financieringsimpuls voor bibliotheken gaven, waren dat in 2005 nog maar één provincie en 19% van de gemeenten. En terwijl in 2004 drie provincies en 13% van de gemeenten de financiële middelen voor het bibliotheekwerk verminderden waren, dat in 2005 vijf provincies en 29% van de gemeenten. Daarnaast is de algemene klacht uit het veld dat er voor relatief weinig beschikbare middelen aan vele formele criteria en daaraan gepaard gaande verplichtingen worden voldaan. Het veld heeft het gevoel dat het budget absoluut niet in verhouding staat tot het vele werk dat moet gebeuren.

Formeel is het mandaat van de Stuurgroep beëindigd per 1 januari 2006. Bibliotheekvernieuwing is nu goed in gang gezet. Het is nu zaak om de echte – inhoudelijke - slag die nu volop bezig is zich te voltrekken, af te maken en ook na het traject gebruik te kunnen maken van goede afspraken op bestuurlijk, financieel en inhoudelijk niveau.

Ontwikkelingen

De VOB voorziet voor de komende jaren:

- Een verdergaande digitalisering: de bibliotheek zal steeds meer diensten per internet gaan aanbieden. De bibliotheek heeft nu al meer digitale dan fysieke bezoekers. Een van de projecten is de Collectie Nederland digitaal beschikbaar maken.
- Een structurele inzet van bibliotheken voor leesbevordering.
- Een grotere rol voor de openbare bibliotheek bij inburgering, alfabetisering en het wegwerken taalachterstanden.
- Een andere invulling van de ontmoetingsfunctie. De bibliotheek is bijvoorbeeld een veilige en neutrale plek voor allochtone meisjes om huiswerk te maken.
- Kinderen en jeugd blijven speerpunt. Meer dan 50% van de leden is immers jonger dan 18 jaar.

Conclusie

Er is dus al veel tot stand gekomen op het vlak van de inhoudelijke vernieuwing wordt flink aan de weg getimmerd. Dat geldt voor de invulling van alle kernfuncties: ontwikkeling en educatie, ontmoeting en debat, kunst en cultuur, lezen en educatie, kennis en informatie.

De VOB verwacht van gemeenten dat zij hun bibliotheek actief steunen in het vernieuwingsproces. Gemeenten zullen hiervoor hun rol als opdrachtgever serieus moeten nemen en duidelijk aangeven hoe ze de bibliotheek integraal in het lokale beleid willen inzetten en in samenwerking met welke partners. Bovendien zouden gemeenten samen met bibliotheken meer kunnen bekijken wat ze bovenlokaal kunnen regelen. Een gemeente hoeft niet alles zelf in huis te hebben.

13 februari 2006

Carin Klompen is hoofd van de Afdeling kennis en communicatie van de Vereniging Openbare Bibliotheken

Het Koepelconvenant Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk' 'Aanvulling op het Koepelconvenant' en de 'Monitor Bibliotheekvernieuwing 2005' zijn te downloaden via www.bibliotheekvernieuwing.nl.

Noot:

¹ Door onderzoeksbureau IOO werd becijferd dat het vernieuwde bibliotheekstelsel op jaarbasis 124,3 miljoen duurder zou uitvallen (de kosten van het bestaande stelsel waren 420,2 miljoen; verwacht werd dat deze zouden oplopen circa 500 miljoen euro op jaarbasis). De eenmalige kosten voor herstructurering werden geschat op bijna 202,4 miljoen euro. Bron: ledenbrief VNG, 'Herstructurering openbaar bibliotheekwerk, d.d. 24-012002.

Toos Bastiaansen en Ilja Geukers - Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON)

Meerwaarde lokale omroepen voor kwaliteit stedelijk leven

Lokale omroepen kunnen tal van functies vervullen. De belangrijkste functies zijn:

- *Bevorderen lokale democratie.* Een onafhankelijke lokale omroep verschaft burgers niet alleen informatie over wat er plaatselijk gebeurt, maar biedt hen ook de mogelijkheid zelf informatie daarover aan te leveren. Deze functie is des te belangrijker geworden nu er steeds minder plaatsen zijn met een eigen lokale krant.
- *'Mediawijs' maken burgers.* De lokale omroep is een laagdrempelige voorziening in een wereld die steeds ingewikkelder wordt en waarin steeds meer informatie over mensen wordt 'uitgestort'. De lokale omroep kan een bijdrage leveren aan wat de Raad voor Cultuur het 'mediawijs' worden van de burger noemt. Daarbij gaat het om twee aspecten: enerzijds de burger duiding geven wat (een overvloed van) informatie voor hem betekent, en anderzijds de burger scholen in nieuwe technieken.

Voor andere functies verwijzen wij naar de beleidsbrief 'Visie op publiek omroep' van OLON aan staatssecretaris van der Laan (februari 2005) en naar de 'Handreiking relatie gemeente lokale omroep' van de VNG (november 2005).

Knelpunten en oplossingen

De belangrijkste knelpunten liggen in de onafhankelijkheid en de financiering van lokale omroepen. Beide knelpunten zijn nauw met elkaar verweven en leiden er soms toe dat lokale omroepen in een spagaat terechtkomen.

- *Financiering.* Lokale omroepen hebben de wettelijke taak om zowel een breed programma aan te bieden als te voorzien in de informatiebehoefte van specifieke doelgroepen. Dat betekent dat deze omroepen nooit geheel uit de markt gefinancierd kunnen worden. Sinds 2000 is de omroepbijdrage voor de landelijke, regionale en lokale omroepen gefiscaliseerd. Gemeenten ontvangen sindsdien een bijdrage van 1,07 euro per inwoner uit het Gemeentefonds voor de lokale omroep, maar dit bedrag is niet geoormerkt. Het gevolg daarvan is dat **70%** van de omroepen niets of (veel) minder ontvangt dan wat er voor die gemeente in het Gemeentefonds wordt gestort. Bovendien is de trend negatief: gemeenten spenderen steeds meer middelen aan voorlichting, wat ten koste lijkt te gaan van het budget voor onafhankelijke media. *Last but not least* financieren gemeenten soms op jaarbasis, wat lange termijnplanning onmogelijk maakt. OLON pleit daarom voor:
 - o het oormerken van de middelen voor de lokale omroep, en als dat niet mogelijk is, dan voor uitname van die middelen uit het Gemeentefonds;
 - o meerjarige financiering van lokale omroepen, waarbij de financiering gekoppeld is aan de vergunningstermijn (van 5 jaar).

D66 heeft hier overigens een wetsvoorstel voor aangekondigd. Voor een analyse en aanbevelingen voor de financiering van de publieke lokale omroep verwijzen we naar het rapport 'Investeren in kwaliteit' (OLON, maart 2003).

- *Onafhankelijkheid.* Financiële bijdragen van overheidswege zijn dus enerzijds noodzaak, maar de voorwaarden die sommige gemeenten aan financiering verbinden kunnen negatief uitpakken voor de onafhankelijkheid van de lokale omroep. Het is normaal dat gevraagd wordt om een begroting en beleidsplan, maar de eisen gaan soms veel verder: eisen over een minimaal te bereiken kijk- en luisterdichtheid, eisen aan de inhoudelijke programmering (bijvoorbeeld het verplicht uitzenden van gemeenteraadsvergaderingen) en over wanneer wat moet worden uitgezonden. Lokale omroepen zijn geen verlengstuk van het gemeentelijk voorlichtingsapparaat, maar moeten onafhankelijk inhoudelijke en beleidsmatige keuzes kunnen maken. Bovendien vergeten gemeenten nogal eens dat de taak toezicht te houden op de

vervulling van de publieke taak van de lokale omroep niet bij hen ligt, maar bij het Commissariaat van de Media. Meer afstand is dringend gewenst.

Ontwikkelingen

- *Globalisering/informatiemaatschappij.* Dat de voor de burger toegankelijke informatie explosief stijgt, maar dat de duiding ervan achterblijft, is hierboven al aan de orde gekomen. Bovendien is deze informatie steeds meer in handen van grote commerciële aanbieders die weinig voeling hebben met lokale gemeenschappen. Des te meer reden voor gemeenten om hun lokale omroep te koesteren!
- *Digitalisering.* Het is belangrijk dat lokale omroepen mee kunnen doen in een nieuw digitaal mediabestel. Lokale omroepen moeten toegang kunnen krijgen tot digitale distributiekkanalen.
- *Reclamevrij maken publieke omroep.* De landelijke trend is de publieke omroep reclamevrij te maken. Voor lokale omroepen is zo'n bepaling niet wenselijk. De huidige publieke financiering is onvoldoende en zowel een eenzijdige publieke als een eenzijdige commerciële financiering kunnen slecht zijn voor de onafhankelijkheid.

6 februari 2006

Toos Bastiaansen en Ilja Geukers zijn beleidsmedewerkers van de Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON)

De Organisatie van Publieke Lokale Omroepen is het door de overheid op grond van de Mediawet aangewezen overleg orgaan voor publieke lokale omroepen in Nederland. In februari 2006 waren er 299 lokale omroepen die programma's verzorgen voor 411 gemeenten en 14.989.000 inwoners. 98% is aangesloten bij de OLON. De meeste lokale omroepen exploiteren meerdere media: Lokale radio 279, lokale tv 102, lokale tekst-tv 154, lokale teletekst 67 en website 285.

In 2005 is er in opdracht van de OLON door Interview NSS een onderzoek uitgevoerd naar het bereik van en de waardering voor de publieke lokale omroep in Nederland. De belangrijkste conclusie is: de lokale omroep doet het goed. Het is een kleinschalige maar allesbehalve marginale speler binnen het Nederlandse omroepspectrum:

- De publieke lokale radio verslaat Radio 4 en 747AM en diverse commerciële zenders;
- De publieke lokale tv en lokale kabelkrant zijn belangrijke lokale informatiemedia;
- De waarde ligt sterk in lokale informatiefunctie;
- De publieke lokale omroep doet precies waarvoor het bedoeld is;
- De publieke lokale omroep heeft veel meer potentieel dan dat thans benut wordt (door gemeenten, adverteerders).

Een samenvatting van de resultaten vindt u in 'Lokale omroep in kaart' (OLON, december 2005).

Podia, kunstenaars en netwerken in de Stad

Hans Onno van den Bergh - Vereniging van Schouburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) Cultuur en vrije tijd: ruggengraat van stedelijke ontwikkeling

Van productiestad naar consumptiestad: verblijfskwaliteit doorslaggevende factor

Het komt langs in modieuze oprispingen van een protagonist van de Amerikaanse creatieve gay scene (Richard Florida), als serieus onderzoek van Nyfer of Atlas van Nederlandse Gemeenten dan wel van het Nederlands Architectuurinstituut: stedelijke aantrekkingskracht wordt bepaald door wat je er in de vrije tijd kunt beleven. In jargon: steden zijn veranderd van productiestad naar consumptiestad. Tot ver in de jaren tachtig probeerden gemeenten elkaar de loef af te steken met de mooiste en best bereikbare bedrijventerreinen en werden hele gemeentelijke afdelingen opgetuigd om met mooie zachte voorwaarden bedrijvigheid aan te trekken. Dat is nog altijd van belang, maar sinds de jaren negentig wordt in toenemende mate beseft dat de aantrekkingskracht van een stad vooral wordt bepaald door de vraag of mensen er graag willen wonen en dat — vooral de wat hoger opgeleiden — die keuze sterk laten bepalen door wat er — NA HET WERK - in een stad te beleven valt: cultuur, sport, natuur, horeca, en van dezen vooral cultuur en podiumkunst. En sterker, dat de blijde aanwezigheid van deze hoger opgeleide klasse op zijn beurt de belangrijkste magneet en motor is voor nieuwe bedrijvigheid.

Culturele planologie: een wethouder stedelijke ontwikkeling, cultuur en vrije tijd

Hoewel de hierboven genoemde dynamiek al een tijdje bekend is, zijn daar nog onvoldoende gevolgen aan verbonden voor gemeentelijke planologie en de daarop aansluitende portefeuilleverdeling binnen het college. Nog altijd worden cultuur en andere vrije tijdsvoorzieningen beschouwd als het sluitstuk van stadsontwikkeling. De standaardvolgorde is: eerst wonen en werken, daarna sociale voorzieningen en onderwijs en als laatste het theater, de bibliotheek en het museum. Gevolg van deze denktrant is dat nieuwe wijken minder snel verkopen dan op basis van de aansprekende tekeningen werd verondersteld (IJburg) omdat mensen wel heel erg van pionieren moeten houden om zich er als eersten te vestigen, of erger, dat bij tegenvallende verkoop (IJburg) als eerste op bereikbaarheid, cultuur en vrije tijdsvoorzieningen wordt bezuinigd met als gevolg dat de verkoop nog verder terug valt. Op dit moment zijn tientallen gemeenten jaren na dato doende om alsnog voor heel veel geld de stedelijke 'verblijfskwaliteit' te vergroten door de bouw van nieuwe theaters, cultuurpleinen en herinrichting van de openbare ruimte: Drachten, Ede, Nieuwegein, Spijkenisse, Dordrecht, Heerlen, Parkstad Amsterdam, Almere, Lelystad, Dronten, om er een paar te noemen. Het is dan ook hoog tijd de portefeuille cultuur niet langer te zien als een restportefeuille waar de partij die er bij de formatie bekaaid af is gekomen blij mee wordt gemaakt, maar als kernportefeuille van stedelijke ontwikkeling, waar cultuur, podiumkunst, festivals, evenementen, horeca en vrije tijd een centrale rol vervullen. Het Céramique terrein in Maastricht, de IJ-oevers in Amsterdam en de Kop van Zuid in Rotterdam bewijzen hoe vruchtbaar een dergelijke visie en aanpak kunnen zijn. Sterke portefeuilles krijgen sterke wethouders.

Gemeenten zijn de ruggengraat van de cultuur: durf te investeren

Als het om cultuurbeleid gaat bestaat er een hardnekkige fixatie op de rijksoverheid. Iedereen kijkt naar Het Rijk (nu: Medy van der Laan), terwijl de gemeenten sinds jaar en dag de belangrijkste financiers van de cultuur zijn en er niet alleen meer geld aan uitgeven, maar ook veel consistentere zijn in hun beleid. Gemeenten voeren niet vierjaarlijks een schaamtevolle vertoning van schijnbare opschudding op, maar kenmerken zich — in meerderheid — door gestage beleidsontwikkeling rond musea, podia, bibliotheek en kunstencentrum, elk met een enorm bereik en grote betekenis voor de eigen bevolking. Er wordt op dit moment alleen al bij podia voor meer dan € 750 miljoen geïnvesteerd. Het wordt hoog tijd dat gemeenten de durf hebben om de trots waarmee zij dat doen ook uit te dragen naar gezelschappen, ensembles en kunstproducerende groepen, kortom naar het rijk.

Hoezo is ooit (1984?) bedacht dat het rijk er zou zijn voor de productie en de gemeenten voor de afname van cultuur? Durf te investeren, begin een stadsgezelschap, haal kunstenaars binnen en vraag het rijk om herstel van een historische vergissing: reshuffel de andere kant op.

25 januari 2006

Hans Onno van den Berg is directeur Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD)

Siebe Weide - Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF)

In januari 2006 is *Pop met beleid. Handreiking voor gemeenten* uitgekomen. Eigenlijk worden alle vragen van Kunsten '92 daarin beantwoord. Hieronder treft u geen samenvatting van dit boekje, maar een aantal punten waar ik persoonlijk aandacht voor wil vragen. Het boek is te vinden op www.popnl.nl.

Meerwaarde

- Poppodia bieden een uniek stuk cultuur op het snijvlak van uitgaansleven en de kunsten: muziek, biertje erbij, bijkletsen. Het gaat bovendien om een cultuuruiting waar veel behoefte aan is. Popmuziek is al lang geen jeugdcultuur alleen meer. Een poppodium draagt bij aan de levendigheid van de stad.
- Via popmuziek kunnen jongeren in aanraking komen met andere cultuuruitingen. Daarvoor is wel een actieve houding van culturele instellingen nodig. Zij zouden meer dan nu het geval is samenwerking met poppodia kunnen zoeken om jongeren te bereiken. Een voorbeeld van een geslaagd initiatief is 'Motel Mozaïque' in Rotterdam. Verrassende acts waren zowel op het poppodium Nighttown, in de Rotterdamse Schouwburg en bij het CBK te zien. Veel popliefhebbers bezochten voor het eerst de schouwburg of beleefden die op een andere wijze dan normaal.

Knelpunten en oplossingen

Niet elke gemeente hoeft iets met popmuziek te doen, maar als men dat wel doet, dan moet dat serieus gebeuren. Juist halfslachtige keuzes kunnen tot problemen leiden. Concreet gaat het met name om:

- *Exploitatietekorten door nieuwbouw.* Op dit moment worden veel nieuwe poppodia gebouwd. Een veel voorkomend probleem zijn exploitatietekorten. Op zich is dat niet vreemd: bij ieder nieuw gebouw moet je 'schakelen'. Het inschatten van de exploitatielasten is een vak apart en ongewis. Bovendien zijn nieuwe zalen vaak groter dan de oude: dat betekent dat de programmeringsrisico's hoger worden en er meer mensen nodig zijn voor productie en onderhoud. Maar soms worden de exploitatiekosten te laag ingeschat (zowel door ambtenaren als door het podium) om nieuwbouw maar door de gemeenteraad heen te krijgen. De wens is dan de vader van de gedachte. Eenmaal in het nieuwe pand kunnen de cijfers tegenvallen. Vaak is er dan eerst een crisis nodig om de gemeente zover te krijgen een reële exploitatiesubsidie te geven.
- *Personeelskosten.* Veel poppodia werden/worden draaiend gehouden met gesubsidieerde arbeid. In een aantal gemeenten zijn voormalige Melkertbanen met behulp van een tijdelijke subsidieregeling van het ministerie van SZW behouden gebleven, maar dat is lang niet overal gebeurd. Bovendien is de regeling van SZW tijdelijk: wie gaat de personeelsrekening betalen wanneer deze regeling beëindigd wordt?
- *Programmering.* Wil je als gemeente meedoen in de 'major league' van de Nederlandse poppodia, dan is ben je er niet met een gebouw alleen. Goed programmeren is een risicovol verhaal. Gemeenten zouden hiervoor subsidies of een 'revolving fund' kunnen instellen. Poppodia dichten de begroting al jaren door risicovolle programmering af te wisselen met het organiseren van populaire danceavonden.

Een ander punt waar ik aandacht voor wil vragen is het gebrek aan zichtbaarheid van Nederlandse pop bij de publieke omroep. Binnenkort is er een Bestuurlijk Overleg tussen VNG en Rijk over het popbeleid. Het zou sterk zijn als de gemeenten in dit overleg de positie van popmuziek bij de publieke omroepen naar voren zouden brengen.

Ontwikkelingen

- *Professionalisering.* Poppodia zijn niet meer te onderscheiden van andere sectoren: ook zij werken met betaalde krachten en hebben daardoor behoefte aan cao's, pensioenen, opleidingen. Die professionalisering stelt eisen aan het management van podia.
- *Stijgende exploitatierisico's door nieuwbouw.* Om de begroting sluitend te krijgen zal de programmering verbreed (zowel meer mainstream als meer underground) moeten worden. Niet-mainstream en beginnende bands zullen een plek moeten vinden in het kleine zalen circuit.
- *Digitalisering distributie:* de marges op de verkoop van geluidsdragers (cd's e.d.) wordt steeds kleiner. Dat betekent dat de marges meer dan vroeger gemaakt moeten worden op live concerten, waardoor de prijzen omhoog zullen gaan. De programmeringskosten en dus de entreprijzen zullen stijgen. Dit kan voor grote podia met een sterke positie op de inkoopmarkt voordelig zijn. Voor kleine podia kan dit nadelig zijn, omdat die de hoge inkooprijzen niet kunnen terugverdienen.
- *Overcapaciteit zalen.* Er is flink gebouwd de afgelopen tijd en meestal kwamen er grotere zalen terug dan daarvoor aanwezig waren. Ik wil zeker geen nieuwbouw ontmoedigen, maar niet iedere gemeente heeft een olympisch zwembad nodig. De wereld stopt niet bij de gemeentegrenzen.

Al met al zullen podia professioneel moeten opereren willen zij op deze markt kunnen overleven. Gemeenten kunnen poppodia helpen door ze goed te equiperen. Daarvoor zullen gemeenten heldere keuzes moeten maken wat voor soort podium ze in hun stad willen hebben. Het gaat om de beantwoording van vragen als: Wat is je ambitie als stad? Wil je uitblinken met interessante programmering of niet? Welke andere functies moet het poppodium gaan vervullen? *Pop met beleid. Handreiking voor gemeenten* en de bijbehorende typetest kunnen daarbij helpen.

3 februari 2006

Siebe Weide is directeur Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals

Gerard Bunnik – Fonds voor de Nederlandse Film Film, diversiteit en infrastructuur

Cinema, filmcultuur, diversiteit en kwaliteit

De filmsector signaleert anno 2006 een sterk stijgende behoefte aan diversiteit en kwaliteit in het lokale filmaanbod: de ultieme cinemabeleving met grote schermen, *state of the art* projectie en geluid en aansprekende films blijft daarmee, ondanks de opkomst van de thuisbioscoop populair. Ruim een kwart van de filmbezoekers gaat voor meer diversiteit. Van de ruim 21 miljoen filmbezoeken werd in 2005 ruim 5 miljoen (25 %) gegenereerd met bezoek aan bijzonder filmaanbod. Met filmhuis- en arthousefilms, (inter-) nationale filmfestivals en filmmanifestaties in bioscopen, arthouses en filmtheaters.

Bijzonder belang filmtheaters en filmhuizen

Ruim 100 filmtheaters kennen een bijzondere taakstelling. Ze leveren deels met moderne (digitale) media een kleurrijke en actuele bijdrage aan het lokale cultureel aanbod. Gemeentelijke betrokkenheid en ondersteuning speelt daarbij een cruciale rol. Filmtheaters die toereikend worden ondersteund zijn in staat een hoogwaardig kunstzinnig aanbod te garanderen. En (!) met vernieuwde filmtheaters zetten de vroegere 'filmhuizen' hun beste beentje voor in hun bijdrage aan het stedelijke leefklimaat.

Filmtheaters: facts and figures

De 35 grotere filmtheaters en de 65 incidentele vertoners en filmhuizen worden geëxploiteerd met de inzet van kleine teams van professionals ondersteund door vrijwilligers en stagiaires. In 2005 registreerden ze ruim 2 miljoen bezoeken, vertoonden ruim 500 verschillende titels en telden meer dan 4000 stoelen, ruim 135 zalen, meer dan 100 (deels gesubsidieerde) arbeidsplaatsen en meer dan 1000 vrijwilligers en stagiaires.

Inzet sociaal-culturele en artistieke projecten

Film wordt in de filmtheaters in combinaties met uiteenlopende disciplines, genres, stromingen en culturele invalshoeken gepresenteerd. De filmtheaters kennen een breed publiek voor sociaal-culturele en artistieke projecten. Ze profileren zich met film- en maatschappelijk debat, educatie, cursussen en lezingen. De filmtheaters kennen ook een sterk gemêleerd publiek. Hardcore cinefielen, filmgeïnteresseerde cultuurliefhebbers en nieuwe (jonge) bezoekers versterken het publieksbereik.

Afstemming filmbeleid rijk, provincies en gemeenten

Bijzonder (inter-)nationaal filmaanbod komt via speciale instellingen en organisaties beschikbaar. Rijk, provincies en gemeenten spelen daarbij elk een eigen rol. Het Actieplan Cultuurbereik en de Cultuurnota (OCW) bieden met het Filmfonds aanvullende ondersteuning voor bijzonder en educatief filmaanbod, filmfestivals en specials.

Gemeentelijke steun voor accommodaties en exploitaties

In steeds meer gemeenten wordt een filmhuis- of filmtheater met een bijzondere taakstelling tot de basisvoorzieningen gerekend. Filmtheatervoorzieningen in de zin van de Handreiking Filmtheaters en Cultuurbeleid (VNG 2001) spreken hun gemeenten aan voor bijdragen t.b.v. de accommodatie, exploitatie en bijzondere activiteiten. Er is daarmee een norm gesteld voor gemeentelijke ondersteuning per inwoner per jaar.

Bioscopen, arthouses en filmtheaters: samenwerking markt en non-profit

Film is een hybride kunstvorm; de grens vervaagt tussen markt en subsidie, commercieel en ideëel. Filmtheater- en bioscoop trekken echter steeds beter samen op. Sinds 2005 in een brancheorganisatie de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB). Het gecombineerd huisvesten van een filmtheaterinitiatief en bioscoop biedt in veel gemeenten een goede startpositie. Direct als extra bijdrage aan de diversiteit van het filmaanbod. Ook het gecombineerd huisvesten van een filmtheaterinitiatief en andere culturele functies in multifunctionele accommodaties (culturele centra, regionale kulturhusen) levert direct diversiteit, extra publieksbereik en rendement. Ook regionaal biedt samenwerking o.a. in filmcircuits een optimale invulling en verrijking van het filmaanbod.

Nieuwe uitdagingen

Achter de schermen van de filmtheaters dienen zich nieuwe uitdagingen aan op het gebied van accommodatieontwikkeling, exploitatiebeleid, marketing, communicatie, beheer en artistiek beleid. De sector is met partners uit de branche, betrokken overheden en nieuwe initiatieven (Kunst en Zaken, Civiq, IPO, VNG en OCW) creatief en actief op zoek naar moderne oplossingen en nieuwe strategieën. Een actieve gemeentelijke betrokkenheid biedt daarbij extra kansen. Voor de diversiteit van het filmaanbod en de filmtheaters zelf. Als moderne culturele instellingen, laagdrempelig, informeel en in staat om snel in te spelen op actuele maatschappelijke thema's.

Amsterdam, 24 januari 2006

Gerard Bunnik is Landelijk consulent filmvertoning bij het Nederlands Fonds voor de Film

Zie ook: www.filmtheaters.nl.

Een update van de VNG-Handreiking Filmtheaters en Cultuurbeleid (2001) zal medio 2006 verschijnen.

Kees van Twist – Groninger museum / Nederlandse Museumvereniging Cultuur en de Stad

Betekenis

Stedelijke musea vertegenwoordigen het geweten en de geschiedenis van de stad. Zij zijn dan ook van fundamenteel belang voor de kwaliteit en de leefbaarheid van die stad. Musea zijn noodzakelijk voor de opvoeding van kinderen, het zijn plekken waar betekenis wordt geleerd en geïdentificeerd. Onze (stedelijke) musea hebben dus een publieksfunctie, waar we met recht trots op kunnen en ook zouden moeten zijn.

Pas in de tweede plaats - in afgeleide zin - wil ik hier de economische betekenis van musea voor de stad noemen. Stedelijke musea verhogen de leefbaarheid van de stad.

Ze dragen bij aan betere vestigingsvoorwaarden voor bedrijven en particulieren.

Knelpunten en oplossingen

Knelpunten zijn er natuurlijk ook. Een museum is met zijn publieke functie(s) altijd afhankelijk van gemeenschapsgelden. Musea oefenen taken uit voor de overheid, bijvoorbeeld in het beheer en behoud en de presentatie van hun collecties.

Overheden moeten ook iets voor cultuur overhebben, of ze nu op gemeentelijk, provinciaal of rijksniveau opereren. Musea dienen zich daarbij af te vragen welk niveau hen past, net als gemeenten hun positie ten opzichte van het museum moeten bepalen.

Een wezenlijk knelpunt wordt in mijn ogen gevormd door het ontbreken van een nationale Museumwet, zoals die er wel voor de archieven is. Hierin zou je niet alleen de wijze van ordenen en presenteren van je geschiedenis kunnen vastleggen, maar ook de verdeling van verantwoordelijkheden kunnen bepalen. Zo'n wet moet er dus komen.

Ontwikkelingen middellange termijn

De uitgangspunten moeten goed zijn. Je mag van een museum wel commercieel gedrag verwachten, het is en wordt daarmee nog geen commerciële onderneming.

Een (stedelijk) museum moet bijvoorbeeld over voldoende middelen kunnen beschikken voor een deugdelijke depotruimte. Alleen dan kun je de collectie – voorwerpen van geschiedenis en kunst - bewaren voor de toekomst. Het uitvoeren van je educatieve taak op scholen moet gewaarborgd zijn.

Niet alle musea hoeven alles op hetzelfde niveau uit te voeren. Elk museum zou zich grondig moeten afvragen waartoe het hier op aarde is, en welk niveau en grenzen daarbij passen.

2 februari 2006

Kees van Twist is directeur van het Groninger Museum en bestuurslid van de Nederlandse Museumvereniging

Michiel van der Kaaij – Federatie Kunstuitleen Wat er hangt er nu weer boven de markt?

De afgelopen jaren is er veel veranderd in kunstuitleenland, zo is gebleken uit de laatste sectoranalyse van de FKU (september 2005). Het teruglopen van subsidies (met name de verwervingssubsidies en de veranderingen in de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving) is merkbaar in de bedrijfsvoering van de kunst(-uitleen)centra. Er is een duidelijke verzakelijking opgetreden. Kunstuitlenen hebben de afgelopen jaren hun collecties aangepast ('opgeschoond' of juist doelgroepafhankelijk 'aangevuld'), er is bezuinigd op exploitatie en er heeft zich een verschuiving voorgedaan in de richting van projectsubsidies voor participatie, publieksbereik en educatie (in plaats van structurele subsidies). Een en ander is merkbaar in een groei van de totale omzet van 23% in 2004 ten opzichte van 2002. Daarbij is het de trend om de kunstuitleenfunctie zoveel mogelijk zelfstandig te laten draaien naast de speciale gesubsidieerde activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van participatie en educatie. FKU-leden hebben daarnaast gezocht naar andere presentatietechnieken (bijvoorbeeld internet). Deze resultaten leiden bij mij als FKU-directeur tot plaatsvervangende trots; maar tegelijkertijd ook tot vrees. Wij hebben als sector namelijk ook gemerkt dat je ook teveel je best kunt doen wat economisering betreft. Een 'beetje cultureel ondernemen of 'een beetje marktconform werken' is niet mogelijk. Sterker nog, veel organisaties die bezig zijn met het maken van een omslag dreigen tussen wal en schip te geraken.

Dit betekent niet dat ik hier een pleidooi ga houden voor een terugkeer van de kunstuitleen naar de structurele subsidiebron. Juist de kunstuitleenfunctie blijkt tussen allerlei andere functies binnen bredere organisaties als bijvoorbeeld CBK's vaak kostendekkend te kunnen werken. Dit is geen vetpot, maar laat wel zien dat het de sector niet ontbreekt aan ondernemingslust. Ik wil zeggen, gemeentelijke overheden maar hier gebruik van! Kunstuitlenen beschikken over een breed assortiment, van laagdrempelig tot onderdelen van de collectie die wat meer kijkervaring vereisen. Naast het uitlenen en verkopen van kunst aan individuen kunnen ook groepen gebruik maken van het aanbod, bijvoorbeeld scholen. Tijdens de landelijke Kunst10daagse (4 t/m 13 november 2005) werkten de Nederlandse galleries en kunstuitlenen in het hele land voor het eerst samen in één publieksmanifestatie. Ook dit is een particulier initiatief van galleries (verenigd in de NGA) en kunstuitlenen (voor wie de FKU als coördinator optreedt) mede mogelijk gemaakt door bijdragen van de Bank Nederlandse Gemeenten en de Mondriaan Stichting en sponsoring door het designlabel Moooi.

Waar ik voor pleit is meer begrip voor dit soort privaat-publieke initiatieven. Aandachtspunt daarbij zijn de criteria die overheden en fondsen stellen. Deze zijn nog teveel afgestemd op 'alles of niets'; 'subsidie of geen subsidie'; 'overheid of privaat'. Juist nu duidelijk wordt hoe belangrijk het creatieve bedrijfsleven is voor het gemeentelijk woon- en werkklimaat, moet er vaker bekeken worden hoe de overheden deze activiteiten het beste kunnen stimuleren. Veel subsidies van overheden en fondsen, bedoeld ter stimulering, frustreren het 'zelf verdienen bovenop de subsidie', terwijl het herinvesteren van zelf gegenereerde inkomsten binnen projecten juist voor de nodige meerwaarde kan zorgen. Tegen de toekomstige gemeentelijke overheden wil ik daarom willen: 'jullie ook een beetje ondernemend graag!'

25 januari 2006

Michiel van der Kaaij is directeur van de Federatie Kunstuitleen (FKU)

De sectoranalyse van de kunstuitlenen en een beknopte evaluatie van de Kunst10daagse 2005 zijn op te vragen via fku@fku.nl

Geert Overdam – Theaterfestival Boulevard

Zomertheaterfestivals, Broedplaatsen voor stedelijke ontwikkeling op artistiek en economisch niveau!

Onderzoek naar de werking van zomertheaterfestivals

In november 2003 werd door Letty Ranshuijzen en Marije Jansen onderzoek gedaan naar de werking van de zomertheaterfestivals. Zij concludeerden o.a.:

‘Het zwaartepunt van de festivalprogramma’s ligt op het aanbieden van voorstellingen op locaties waar normaal geen podiumkunsten te zien zijn; de betreffende stad of streek dient als podium en aantrekkelijke plekken worden hierdoor uitgelicht.’

‘Veel zomerfestivals investeren in samenwerking met jonge makers om hen voor een breder publiek voor het voetlicht te brengen en een grotere bekendheid te geven. Door die aandacht voor locatiegebonden theater en voor jonge makers en ook omdat festivals meer ruimte voor experiment kunnen bieden dan reguliere podia, fungeren zomerfestivals als broedplaatsen.’

‘Met een totale omvang van zo’n 703.000 bezoekers trekken de zomerfestivals een derde van het publiek dat jaarlijks professionele theatervoorstellingen in de regulier Nederlandse theaters bezoekt.’

‘De zomerfestivals staan in het buitenland in een hoog aanzien, maar het imago van deze festivals ligt onder vertegenwoordigers van de gevestigde podiumkunsten in Nederland (met name de adviescommissies en de theaterrecensenten) problematischer.’

‘Zomerfestivals brengen dynamiek in de stad of regio en hebben daarmee een positief effect op het (interne en externe) imago van dit gebied, ze zorgen voor economische spin-off en bevorderen de interesse voor theater.’

Artistieke broedplaatsen met een bovenregionale-, landelijke- en soms zelfs internationale uitstraling

Zomertheaterfestivals als Oerol (Terschelling), Theaterfestival Boulevard (’s-Hertogenbosch), Festival aan de Werf (Utrecht), Theater& Crossover Festival Noorderzon (Groningen), Over het IJ Festival (Amsterdam), Cultura Nova (Heerlen), De Karavaan (Noord Holland) en Zeeland Nazomer Festival (Zeeland) zijn – voor wie het nog niet was opgevallen – in de achterliggende jaren belangrijke artistieke broedplaatsen geworden.

Ze hebben zich een geheel eigen plaats ‘bevochten’ in het podiumkunstenbestel in Nederland.

Ze bieden – ieder op hun eigen manier al jarenlang – talentvolle kunstenaars de gelegenheid nieuwe producties te ontwikkelen. Juist deze festivals investeren in artistieke ontwikkeling. Tevens zijn ze in staat gebleken voor die nieuwe artistieke producties een groot publiek te bereiken. Waar het anderen binnen het podiumkunsten bestel lang niet altijd lukt om voor vernieuwende producties een behoorlijk of zelfs groot publiek te bereiken blijken festivals daartoe zeer goed in staat.

In de slijpstream van deze artistieke ontwikkeling hebben alle hiervoor genoemde festivals een meer dan bovenregionale uitstraling en publieksbereik weten te realiseren. Oerol, Theater& Crossover Festival Noorderzon, Festival aan de Werf, Theaterfestival Boulevard, Zeeland Nazomer Festival, Over het IJ festival en de Karavaan hebben tevens een behoorlijke landelijke *exposure*. Oerol, Theaterfestival Boulevard, Theater& Crossover Festival Noorderzon, Festival aan de Werf, de Karavaan en Zeeland Nazomer Festival opereren in verschillende internationale netwerken.

Ontwikkeling dankzij de jarenlange gemeentelijke en/of provinciale investeringen en ondanks de minimale rijkssteun voor de zomertheaterfestivals.

In bijna alle gevallen konden de festivals zich ontwikkelen doordat op gemeentelijk en/of provinciaal niveau jarenlang werd geïnvesteerd. De landelijke subsidies die werden verkregen in de vorm van een meerjarige cultuurnotasubsidie waren tot en met 2004 te verwaarlozen. Voor de cultuurnotaperiode 2005-2008 kregen Oerol, Zeeland Nazomer Festival, Theaterfestival Boulevard, Noorderzon en Festival aan de Werf iets meer of een gelijkblijvend subsidie. Maar nog steeds is het zo (m.u.v. Oerol) dat in bijna alle gevallen de bijdragen aan de festivals van gemeentes en/of provincies de rijksbijdrage overstijgen.

Grosso modo vormen structurele subsidies ongeveer 10-40% van de begroting van een festival. De festivals zijn daardoor voor het totaal van hun exploitatie (te) afhankelijk van projectsubsidies van culturele fondsen, van sponsor-, horeca- en recette-inkomsten. Een festivaldirecteur en zijn of haar zakelijk leider zijn daardoor (te) veel van hun tijd bezig met fondsen- en sponsorwerving.

Het wordt tijd dat de inspanningen van gemeentes, provincies en de festivals zelf door het Rijk beter en van harte worden ondersteund. Voor de gemeentelijke agenda's zou de komende jaren (t.a.v. de zomerfestivals) moeten gelden dat het jarenlang en consequent investeren in de stedelijke infrastructuur eindelijk beloond wordt ofwel door de zomerfestivals direct vanuit de rijksmiddelen op een behoorlijk niveau en meerjarig te ondersteunen ofwel door geormerkte rijksmiddelen beschikbaar te stellen aan de gemeentes t.b.v. het verder versterken van de artistieke en economische betekenis van de zomerfestivals.

25 januari 2006

Geert Overdam is directeur van het Theaterfestival Boulevard in 's-Hertogenbosch

Jaap Jong – Vereniging van Nederlandse Theatergezelschappen en –producenten (VNT)

Theater ontstaat altijd lokaal. Bottom up, dus. De ervaringen met van boven opgelegde initiatieven leren ons dat. Inbedding is dus belangrijk. Relaties met de directe omgeving kunnen de springplank vormen voor het bereiken van steeds wijdere kringen. De rol van de rijksoverheid zou er dan ook in moeten bestaan, de relevante lokale initiatieven te helpen die wijdere kringen te bereiken.

Het theateraanbod (maar niet alleen theater: ook dans en muziek), zoals dat nu van rijkswege wordt gefinancierd, ondervindt problemen met het vinden van lokaal draagvlak. Dat komt tot uitdrukking in steeds kortere tournees, steeds minder speelbeurten per productie, steeds hogere subsidies per bezoeker en dus in een toenemend legitimatieprobleem (waarom subsidiëren we dit?). De verhoudingen op de markt tussen commercieel en gesubsidieerd roepen dezelfde vragen op als in het publieke omroepdebat.

De gesubsidieerde instellingen zijn voor hun financiering in grote mate afhankelijk van overheden. De maatschappelijke context waarin geopereerd wordt is sterk veranderd (afbraak nationale solidariteit, terugtrekkende overheid, decentralisatie, administratieve lastenverlichting). De sterke focus op overheden en adviesorganen biedt geen oplossing meer voor de problemen waarvoor de (podium)kunstensector staan.

De kunstensector zal zelf:

- a) de omgeving goed moeten analyseren
- b) de eigen sector goed moeten analyseren
- c) lessen moeten trekken uit de ervaringen van andere sectoren die ons zijn voorgegaan bij het herstructureren van de eigen sector
- d) de verantwoordelijkheid moeten nemen voor alle maatregelen die er getroffen moeten worden.

Als de analyse is gemaakt en de maatregelen zijn voorgesteld, dan kan daarbij horen dat er opnieuw gekeken moet worden naar de verdeling van de subsidieverantwoordelijkheden (Rijk: aanbod; gemeente: afname en accommodaties). Subsidieverhoudingen zijn echter altijd afgeleiden van, niet voorwaarden voor.

De VNT heeft de Staatssecretaris laten weten dat 'wij zelf het verschil maken' en dat de voorstellen in de nota 'Verschil Maken' geen oplossing bieden voor de problemen waarvoor de sector zich gesteld ziet. De VNT is daarom een intern proces begonnen waarin omgevingsanalyse, sectoranalyse, bedrijfsmatigheid en toekomstgericht denken voorop staan. De resultaten van dit proces worden in mei verwacht.

Inmiddels heeft de VNT, samen met FAPK, VSCD, VNME en DOD het initiatief genomen om een commissie in het leven te roepen die aanbevelingen voor versterking van de positie zal doen.

24 januari 2006

Jaap Jong is directeur van de Vereniging van Nederlandse Theatergezelschappen en -producenten (VNT)

Caspar de Kieft, Inger Minnesma en Jan de Geus - FNV KIEM

De laatste tijd worden wij bijna dagelijks herinnerd aan de relatie tussen cultuur en stad. Docenten kunstzinnige vorming trekken bij ons aan de bel omdat centra voor de kunsten gaan reorganiseren of fuseren of omdat ze geconfronteerd worden met (nieuwe) bezuinigingen op hun muziekschool. Als vakbond snellen we dan weg om samen met werknemers de gevolgen te overzien en waar nodig pleisters te plakken in de vorm van een sociaal plan met aanvullingen op de WW.

Feit is dat de afgelopen jaren al 50 muziekscholen zijn verdwenen. Terwijl de overheid prioriteit geeft aan 'meer cultuur op school', al te beginnen op de basisschool en in het vmbo, wordt de daarvoor bestaande infrastructuur aangevreten. Daar komt nog bij dat de tarieven vaak noodgedwongen omhoog moeten, waardoor leerlingen af moeten haken en de toegankelijkheid van deze lessen in cultuur wordt bedreigd.

Tegelijkertijd zien we een tendens naar meer particuliere lessen. Daar is niks tegen als de kwaliteit maar gegarandeerd is en bij de toetsing kun je vraagtekens zetten, als was het alleen maar vanwege de hiervoor beschikbare menskracht.

FNV KIEM is geen vakbond die het met een beschuldigende vinger naar gemeenten wijzen als oplossing ziet. We zien weinig heilig in kreten als 'ze geven hun geld liever uit aan lantaarnpalen dan aan kunstzinnige vorming'. Liever gaan we samen met directies, werkgeversorganisatie en gemeenten naar Den Haag om gezamenlijk nog eens het belang van culturele vorming voor de samenleving uit te leggen. In deze zin zullen we gemeenten zeker blijven aanspreken. Helaas is het zo dat dit kabinet daar wel lippendienst aan bewijst maar die niet vertaalt in voldoende middelen.

Een tweede onderwerp dat past in dit debat, zijn voldoende betaalbare ateliers voor kunstenaars. In de ene gemeente is dat urgenter dan in de andere maar feit is, dat steeds meer kunstenaars de laatste maanden geconfronteerd worden met forse huurstijgingen en daardoor hun werkplek moeten opgeven.

Daarom pleiten wij op 27 februari in Amsterdam met het oog op komende gemeenteraadsverkiezingen voor voldoende betaalbare atelierruimten, waarbij we denken aan huurprijzen die beneden de marktwaarde liggen. Verder willen we geen vervuiling van het bestand ateliergebruikers: niet verhuren aan creatieve bedrijven die best een hogere huur kunnen betalen maar reserveren voor mensen die hun professioneel kunstenaarschap kunnen aantonen en niet meer verdienen dan € 30.000 bruto per jaar. Gemeenten kunnen hierbij een grote en stimulerende rol spelen, bijvoorbeeld door het oprichten en in stand houden van 'broedplaatsen'.

Aan gemeenten geven we ook mee dat een creatieve industrie, die men zo graag in de stad haalt als cultureel uithangbord en als motor voor toerisme en andere werkgelegenheid, ook scheppend kunstenaars omvat die nog niet bekend zijn bij het grote publiek. De praktijk leert dat menig gemeente 'creatieve industrie' invult als plek waar de toppers in de architectuur, vormgeving, beeldende kunst, uit de filmwereld en dergelijke furore maken. Daar is op zich niks mis mee maar juist een klimaat waarin de nog onbekend kunstenaar kan gedijen, legt de voedingsbodem voor toppers.

Gemeenten kunnen ook een voortrekkersrol hebben in het verstrekken van opdrachten. Bijvoorbeeld voor de verfraaiing van de stad, voor het vastleggen van het leven in stad of dorp of bij het stimuleren van vooral kleine theaters met een vernieuwende programmering. Denkt u daar ook eens als er een nieuwe theaterzaal wordt gebouwd: er is ook geld nodig voor een spannende programmering.

26 januari 2006

Caspar de Kieft, sector Kunsteducatie FNV KIEM

Inger Minnesma, sector Beeldende Kunst FNV KIEM

Jan de Geus, actievoördinator FNV KIEM bij acties 'Zuinig op kunst' en bij acties in de kunstzinnige vorming

Jo Houben - Kunstenaars&CO

We zien de vraag naar creativiteit in allerlei geledingen van de samenleving enorm toenemen. De vraag om nieuwe invalshoeken voor al dan niet oude problemen, om nieuwe identiteiten en verbondenheid, enzovoort. Vooral binnen de steden. We weten dat de meeste kunstenaars niet kunnen leven van het maken van kunst binnen de kunstsector. Hun kernactiviteiten liggen echter op het vlak van verbeelden en/of verwoorden van betekenisvolle aspecten van ons leven.

Het lijkt echter alsof de verbinding tussen die competenties van kunstenaars en de behoeften van burgers, organisaties en bedrijven nog maar zeer minmaal tot stand komt.

Goed kunstenaarsbeleid (op de middellange termijn) zal zich moeten richten op het verbeteren van de professionele vaardigheden van de kunstenaars, zodat ze niet alleen artistiek en vakmatig goed onderlegd zijn, maar ook succesvol weten te opereren in veranderende maatschappelijke omstandigheden, zowel als het gaat om autonoom werken als met opdrachtgevers, zowel binnen de eigen sector, als in een sociale of commerciële context. Steeds meer kunstenaars zullen hun bevrediging (en hun boterham) óók halen uit het werken op andere plekken en op andere manieren dan ze vroeger geleerd hebben. Leren omgaan met (en profijt trekken van) zeer verschillende contexten voor artistiek werk is een belangrijke kritische succesfactor als het gaat over de waarde van kunst(enaars) voor de kwaliteit van het (stedelijk) leven.

Het gaat niet primair om kunstenaarsbeleid, het gaat eigenlijk veel meer om een goed stedelijk sociaal beleid, om een goed ruimtelijk beleid, om een goed onderwijsbeleid en zeker ook om een goed kunstenbeleid. Daarvoor zijn de verschillende overheden als eerste verantwoordelijk, het is aan hen om juist kunstenaars in te schakelen in ontwikkeling en realisering van beleid. Vervolgens is het aan de kunstenaars om van uit hun expertise cross-overs te maken, in te spelen op beleid en veel beter nog in te spelen op de praktijk.

Kortom, het gaat enerzijds om het vergroten van de competenties van de kunstenaars om in te spelen op wat zich aandient in de samenleving (hier ligt primair een rol voor de rijksoverheid weggelegd) en anderzijds gaat het om de inschakeling van kunstenaars vanwege hun expertise (dus betaald) in diverse maatschappelijke domeinen. Gemeenten kunnen hier een belangrijke rol vervullen.

27 januari 2006

Jo Houben is directeur van Kunstenaars&CO.

Irene Kunst - Stichting Netwerk Broedplaatsen Amsterdam

Ontstaan en doel

In het voorjaar van 2004 is de initiatiefgroep Netwerk Amsterdam gevormd die bestaat uit mensen uit verschillende Amsterdamse broedplaatsen. Dit heeft in het voorjaar van 2005 geleid tot de oprichting van Stichting Netwerk Broedplaatsen Amsterdam. Deze heeft ten doel:

- Het tot stand brengen van een netwerk tussen broedplaatsen in de stad Amsterdam
- Ideeën, kennis en ervaring van broedplaatsen te delen en toegankelijk te maken voor alle broedplaatsen
- De samenwerking tussen broedplaatsen op zakelijk en cultureel vlak te bevorderen

Visie

Het idee van het broedplaatsenbeleid in Amsterdam zoals uitgevoerd door 'Project Broedplaats Amsterdam'¹ is erop gebaseerd dat kunstenaars/creatieve mensen in de stad een ruimte kunnen huren met een relatief lage huur zodat er een mogelijkheid is om te kunnen experimenteren en het commerciële succes niet de boventoon hoeft te voeren. Dit streven moet worden voortgezet in de toekomst en daar is geld voor nodig.

Het zal een strijd blijven om dit geld iedere keer weer op tafel te krijgen en daarom wordt van broedplaatsen verwacht dat ze zich profileren en het belang van hun aanwezigheid 'aantonen'. Veel broedplaatsen zien zelf ook het belang hiervan in, maar het kan sommige kunstenaars en broedplaatsen tegen de borst stuiten. Zij voelen dit alsof ze voor het karretje van de gemeente gespannen worden. Dit is soms een knelpunt tussen de gemeente en kunstenaars.

Anderzijds kunnen broedplaatsen wanneer zij op dit punt samenwerking zoeken beter hun stem richting de politiek laten horen en naast het zichtbaar maken van de bijdrage van de broedplaatsen aan het culturele klimaat van Amsterdam, ook het belang van de broedplaatsen zelf behartigen.

Tot slot kampen veel broedplaatsen met vergelijkbare problemen, bijvoorbeeld de regelgeving t.a.v. brandveiligheid, of hoe een goede financiële administratie op te zetten. Door informatie uit te wisselen en elkaar te adviseren hoeven we niet allemaal hetzelfde wiel uit te vinden.

Activiteiten van het Netwerk Broedplaatsen Amsterdam

Het netwerk wil zijn doel bereiken door het samenbrengen, ondersteunen en ontplooiën van diverse initiatieven zoals workshops, het organiseren van culturele evenementen en het beheren van een website.

In januari 2005 heeft het netwerk de website www.broed.net gelanceerd. Hierop staat onder andere informatie over de aangesloten panden en een agenda met activiteiten die in deze panden plaatsvinden.

In november 2005 heeft het netwerk de drukbezochte Open dag Broedplaatsen Amsterdam met als thema 'De verborgen stad' gehouden. Op een centrale locatie was er een tentoonstelling, een informatiepunt, presentaties en films en een feest terwijl tegelijkertijd 20 broedplaatsen verspreid over de stad hun deuren hebben geopend.

Organisatie en leden

Het netwerk is onafhankelijk van de gemeente en richt zowel op de gesubsidieerde als ongesubsidieerde broedplaatsen. Het stichtingsbestuur bestaat momenteel uit vertegenwoordigers van een vijftal broedplaatsen (De 1800 Roeden, Smart Project Space, Art & Nature, Marci Panis en HTS Wiltzanghlaan). Elk pand in Amsterdam of bewoner/gebruiker van dat pand kan zich bij het netwerk aansluiten. Op dit moment hebben zich ongeveer 35 panden op de website ingeschreven.

28 januari 2006

Irene Kunst is bestuurslid van de Stichting Netwerk Broedplaatsen Amsterdam

Noot:

¹ BroedplaatsAmsterdam is een projectorganisatie van de gemeente Amsterdam die tot taak heeft meer betaalbare ateliers en (woon-) werkruimtes voor kunstenaars en alternatieve, culturele ondernemers te vinden en te ontwikkelen.

Jacques van Veen – Directieoverleg Amsterdamse Culturele Instellingen (ACI) Amsterdam, die culturele stad

De kwaliteit van een stedelijke samenleving is zo goed als de kwaliteit en diversiteit van het kunst- en cultuur aanbod. Het aanbod weerspiegelt de aandacht voor de culturele en sociale maat en ook haar bewoners en gebruikers.

Ook in het geval van Amsterdam worden de stad en haar rijke kunst en culturele leven meestal in adem genoemd. De stad is nog immer het dynamische erfgoedrijke huis en podium van de meest uiteenlopende culturen en kunstuitingen.

Amsterdam is in ieder geval getalsmatig de culturele hoofdstad van Nederland. Het huisvest het grootste aantal kunstenaars, producenten, podia en musea, culturele investeerders. Dat schept verplichtingen voor zowel de sector als het gemeentebestuur. Het Rijk als grootste financier van de kunst en cultuursector en het bedrijfsleven dat bewust gekozen heeft voor Amsterdam als vestigingsplaats zijn evenzo belangrijke partners.

Zowel het gemeentebestuur als de sector lijken te beseffen dat deze positie niet vanzelfsprekend is. Juist nu worden er door het gemeentebestuur grote investeringen gedaan en plannen ontwikkeld voor nieuwe culturele accommodaties. Uit oogpunt van citymarketing en economisch belang zijn kunst en cultuur speerpunt in een aantal beleidsontwikkelingen. Binnen de sector worden meer en meer coalities aangegaan met als doel kwaliteit en kwantiteit van het aanbod te verhogen.

Het stadsbestuur en de sector zijn afhankelijk van elkaar als het gaat om de kwaliteit en diversiteit van het aanbod, en delen daarmee een gemeenschappelijk belang.

De lopende kunstenplanperiode lijkt voor beide partijen een groot aantal structurele verhoudingen in petto te hebben. De volgende punten zijn daarbij van belang:

- Bij de herijking van de kunstenplansystematiek is het van het grootste belang dat deze wordt afgestemd op de veranderingen die op rijksniveau in voorbereiding zijn. Wij pleiten voor een procedure die aan de ene kant meer recht doet aan de continuïteit van het beleid van grote instellingen en aan de andere kant meer toegesneden is op het waakzaam volgen (monitoring) en flexibel inspelen op de positie van de kleine en middelgrote culturele instelling.
- De zou juiste voltooide en geplande investeringen in de culturele infrastructuur, gaan veelal niet gepaard met uitbreiding van exploitatiebudgetten. Met name de programmeringbudgetten zijn zeker ook in vergelijking met andere grote steden in binnen en buitenland al jaren veelal onvoldoende. Het College van B & W heeft in april 2005 een vastgoednota vastgesteld die de instemming heeft van het voltallige ACI. Wij hopen dat er budget gevonden wordt om de voornemens van deze nota ook daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Wij hebben de Gemeenteraad daarbij wel in overweging gegeven het vastgoed van de kunstinstellingen onder te brengen bij de portefeuille Ruimtelijke Ordening.
- Niet alleen de nationale maar ook de internationale positie van Amsterdam als culturele hoofdstad moet behouden blijven en waar mogelijk verder wordt uitgebouwd. Wij pleiten voor de totstandkoming van een gezamenlijk beleidsplan dat inspeelt op de internationale ambities van sector en stad.
- In het Kunstenplan 2005-2008 is met name het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) fors gekort op haar subsidie. De ontwikkelingskansen voor jonge kunstenaars is een van de peilers waarop het kunstklimaat van Amsterdam rust. Een inspirerend cultureel klimaat betekent dat de ontwikkeling van nieuwe kunst niet mag stagneren. Voldoende budget voor woon-, werk- en presentatieruimte en financiële stimulering van deze groep is hiervoor een voorwaarde.

- Het ACI zou graag zien dat er meer wordt samengewerkt tussen de verschillende portefeuilles van het college. Zoals er ook in de kunst samenwerking wordt gerealiseerd tussen verschillende disciplines, zo zou er ook op bestuurlijk niveau winst te behalen zijn als er meer portefeuilles betrokken worden bij zaken die - behalve cultuur - ook raakvlakken hebben met bijvoorbeeld Economische Zaken of Onderwijs.
- Het ACI hecht veel waarde aan een goede en werkbare infrastructuur van de voorzieningen op het gebied van kunsteducatie. Met het rijke culturele aanbod dat Amsterdam voor de doelgroep te bieden heeft moet het mogelijk zijn de scholen te bereiken en hen te enthousiasmeren voor deelname aan educatieve culturele activiteiten.

8 februari 2006

Jacques van Veen is zakelijk directeur van het Holland Festival en lid van het Directieoverleg Amsterdamse Culturele Instellingen (ACI)

Jan van der Putten – Verkadefabriek 's-Hertogenbosch

Meerwaarde cultuur voor de stad

Kunst en cultuur zijn onlosmakelijk verbonden met het leven in een stad. Het gaat daarbij niet alleen om concerten, voorstellingen, tentoonstellingen en monumenten, maar ook om culturele bedrijvigheid, uitingen van burgers zelf, en de vormgeving van de stedelijke ruimte in brede zin. Kunst en cultuur zijn overal en leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van de stad.

Zij verschaffen de stad bovendien een eigen identiteit, die op zijn beurt bijdraagt aan de stedelijke welvaart (toerisme, vestigingsplaats voor bedrijven).

Persoonlijk verwacht ik dat kunst en cultuur in de toekomst een grotere bijdrage kunnen leveren aan de sociale cohesie in een stad dan nu het geval is.

De stedelijke samenleving bestaat uit vele verschillende subculturen. Juist in de stad overlappen, schuiven en botsen die subculturen tegen elkaar. Door het wegvallen van de vertrouwde (verzuilde) netwerken, is er een grote behoefte aan ontmoetingsplekken. Juist plekken die ook inhoudelijk iets toevoegen (kunst als venster op de wereld, als inspiratiebron) zullen in de toekomst een belangrijke rol in de stedelijke infrastructuur (blijven) spelen.

Knelpunten in 's-Hertogenbosch

In mijn ogen ligt het grootste – alle sectoren overstijgende - knelpunt in Den Bosch in het gebrek aan een langetermijnstrategie voor kunst in de stad. Gemeentelijke nota's beschrijven vooral de huidige situatie, maar geven te weinig aan waar men over vijf of tien jaar wil zijn. De positie van kunst en cultuur in de stad wordt steeds belangrijker, maar de beleidsontwikkeling blijft daarbij achter. Meerdere factoren spelen hierbij een rol:

- Om te beginnen is de afdeling cultuur chronisch onderbezet (kwalitatief en kwantitatief) en wordt zij geconfronteerd met een toenemende controle door het rijk van gemeentelijke uitgaven. Financiële procedures (verantwoording, begrotingssystematiek) zijn dusdanig aangescherpt dat de afdeling cultuur onvoldoende meer aan beleid toekomt. Er ligt steeds meer nadruk op 'beheer'. Daarnaast werkt de nadruk op controle risicovermijdend gedrag in de hand. Dat is de dood in de pot voor cultuurbeleid.
- Lokale cultuurpolitiek (in de zin van visieontwikkeling) wordt daarmee sterk afhankelijk van de kwaliteit van de individuele wethouder, aangezien lokale politieke partijen (tenminste in Den Bosch, maar ik vrees dat het elders niet veel beter zal zijn) zich amper met cultuurpolitiek bezighouden.
- Daarnaast moet het veld de hand in eigen boezem steken. Docis (Directieoverleg Culturele Instellingen 's-Hertogenbosch) is tot nu toe te veel bezig met reageren, aan visieontwikkeling komen wij zelf onvoldoende toe. Dat zou ook bij ons prioriteit moeten krijgen.

Ontwikkelingen

- *Toenemend belang kunst en cultuur.* Economische ontwikkeling, de vrijetijdsindustrie, de ruimtelijke ordening en cultuur zullen steeds meer met elkaar vervlochten raken. Het is aan gemeenten om de *kwaliteit* van dit proces in de gaten te houden, en kunstbeleid daarin ook een eigenstandige rol te laten vervullen in plaats van kunst louter als instrument te gebruiken. Van groot belang is het om creatieve mensen aan je stad te binden. De lokale overheid moet aandacht hebben voor de samenhang en voor het kwetsbare. Het gaat om het 'klimaat'; productie en presentatie gaan daarbij hand in hand.

Kunst moet gemaakt worden, getoond en bediscussieerd. In deze drieslag kan de gemeentelijke overheid een stimulerende, voorwaardenscheppende rol spelen.

- De *ontwikkeling van meer publiek* is cruciaal. De focus moet daarbij wat mij betreft niet eenzijdig liggen op jongeren en allochtonen. Er is een groot publiek te winnen door beter rekening te houden met allerlei ontwikkelingen in publieksgedrag. Het is een uitdaging voor alle kunstinstellingen in een stad ervoor te zorgen dat kunst een belangrijker plaats inneemt. Kunst is geen hoekje van de stad met een grote 'K' maar is onderdeel van het stedelijke leven. De drempel moet omlaag, niet door gemakzuchtig te programmeren, maar door dat aanbod veel beter te verpakken.
- *Andersoortige investeringen in accommodaties*. Het toenemend belang van de beleveniseconomie en andere wensen van het publiek hebben ook gevolgen voor investeringen in de podia. Te vaak worden nog dezelfde soort accommodaties gebouwd als 40 jaar geleden, terwijl om mensen te betrekken bij kunst aanbod andere formules nodig zijn. Een voorbeeld van een dergelijk nieuw concept is de Verkadefabriek in Den Bosch, waar ik leiding aan geef. Met een eigenzinnige programmering kochten er in 2005 meer dan 108.000 mensen een kaartje waar dat in de eerdere accommodaties (Theater Bis, Filmtheater Jeroen) samen nog niet de helft was.

3 februari 2006

Jan van der Putten (directeur van de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch) is voorzitter van Docis (Directie Overleg Culturele Instellingen 's-Hertogenbosch). Hij schreef deze bijdrage op persoonlijke titel.

Leo Swinkels - Cultureel Overleg Maastricht

Het Cultureel Overleg Maastricht (KOM) is een vereniging van 21 professionele kunstinstellingen in Maastricht. Concrete aanleiding voor het opzetten van dit overleg nu 10 jaar geleden was de wens gezamenlijk propaganda te maken zoals de organisatie van Het Parcours (Maastrichtse Uitmarkt) en culturele activiteiten op elkaar af te stemmen. De laatste jaren houdt KOM zich echter ook bezig met stedelijk cultuurbeleid. De ambitie is het zowel te volgen, erop te reageren als te anticiperen. Voor de komende gemeenteraadsverkiezingen heeft het overleg in navolging van het Utrechts Model een Cultureel Manifest voor de stad Maastricht opgesteld, dat u als bijlage bij dit stuk treft.

Hoewel de effecten van beleidsbeïnvloeding niet precies te meten zijn, is inmiddels wel duidelijk dat KOM door de gemeente en verschillende geledingen in de Maastrichtse politiek als serieuze gesprekspartner wordt beschouwd. Dit komt ook omdat er meer aandacht voor kunst en cultuur is, en daarbij speelt de hype rond de 'creatieve industrie' een rol. Maastricht was bij uitstek een stad met maakindustrie, maar die is bijna verdwenen. Zowel de provincie als de stad zetten hevig in op het aantrekken van hoogwaardige dienstverlening. Een goed cultureel klimaat is daarvoor een basisvoorwaarde. De inzet van KOM is dat cultuurbeleid ingebed moet worden in het bredere structuurbeleid van gemeente en provincie. Bij vraagstukken over de toekomstige ontwikkeling (kennisstructuur, economie, ruimtelijke inrichting) moeten kunst en cultuur vanaf het begin worden meegenomen.

Meerwaarde

Kunst en cultuur hebben drie functies in de stad:

- Het bieden van entertainment en cultureel vermaak;
- Gekende culturele waarden reproduceren en daardoor herkenning en identiteit bieden (bijvoorbeeld klassieke muziek en theaterrepertoire);
- De productie van waarden die nog niet gekend zijn: de totstandkoming van innovatieve kunstuitingen.

Knelpunten en oplossingen

- *Te weinig vernieuwing.* Maastricht is een stad die terecht trots is op haar historische en culturele erfgoed. Maar als in cultuur geïnvesteerd wordt, dan is dat toch meestal in 'gekende waarden'. Men durft niet te investeren in onzekere trajecten die typisch zijn voor kunst. In woorden wel, maar uit de daden blijkt terughoudendheid. Hoewel in de cultuurnota wordt ingezet op 'vernieuwing en verjonging', wordt aan de andere kant het projectenbudget weggesaneerd. KOM pleit voor het structurele herstel van dit budget, omdat de stad daarmee een humuslaag voor vernieuwing creëert. Maar het is ook een kwestie van mentaliteit. Zowel binnen de gemeente als in de stad in het algemeen zou ook een cultuur gestimuleerd moeten worden die openstaat voor elan, avontuur en innovatie.
- *Onzin convenanten landsdelen.* Het doel van convenanten is steden en provincies samen meer tot stand kunnen brengen dan alleen. Maar is die meerwaarde er ook bij steden die 150 kilometer (Maastricht — Tilburg) uit elkaar liggen? Naar mijn mening kunnen convenanten leiden tot flauwe compromissen, zoals een gezamenlijk kunstmatig geconstrueerd dansgezelschap dat *footloose* in drie landsdelen opereert. Steden zijn de dragers van cultuur. Zij zijn gebaat bij gezelschappen die zich echt verbonden voelen met de stad. Die cultuur wordt niet via convenanten met landsdelen versterkt. Het zou beter zijn als het rijk direct met een de belangrijkste stedelijke knooppunten afspraken maakt over de kunstproductie. *Think global, act local!* Uiteraard moet het geld geoormerkt blijven en zal de gemeente via matching ook zelf aan kunstproductie een bijdrage moeten leveren.

Ontwikkelingen

- *Verdwijnen maakindustrie.* De problemen in Maastricht als gevolg van het verdwijnen van deze industrie zijn al groot, maar in Parkstad (Heerlen en omstreken) desastreus. Zowel de Limburgse gemeenten als de provincie zetten in op het aantrekken van hoogwaardige dienstverlening. Maar ook hier is er een verschil tussen de intenties en de uitvoering. Wil je creatief talent aantrekken, dan moet niet alleen de stad aantrekkelijk zijn (zoals hierboven aan de orde is gekomen), maar ook de basisvoorwaarden waaronder creatieve talenten gedijen moeten in orde zijn. Dat is nog niet het geval. Als je nu als cultureel ondernemer de Kamer van Koophandel binnenstapt, dan wordt je anders behandeld dan wanneer je aankondigt een overslagbedrijf te willen beginnen. Je hebt grote kans dat de medewerkers van de Kamer zich geen raad met je weten en je doorverwijzen naar het loket voor kunstsubsidie. Dat is een recept voor marginaliteit. Een ander voorbeeld. De provincie heeft voor het versterken van de dienstverlening een 'Versnellingsagenda' opgesteld, waaraan een budget van 100 miljoen euro gekoppeld is. In deze agenda is voor het ontwikkelen van creatieve industrie slechts een klein rolletje in de zijlijn weggelegd.
- *Vergrijzing.* De vergrijzing slaat in Limburg harder toe dan in de Randstad en dit wordt vooral door de provincie als een nijpend probleem gezien. De provincie heeft een programma 'Jong in Limburg' opgezet om jongeren aan de provincie te binden. Kunst en cultuur komen in dit programma niet aan bod, terwijl zij een uitstekende bijdrage kunnen leveren op het vlak van leefbaarheid van steden, hoogwaardige werkgelegenheid en het totstandkomen van een innovatief klimaat.
- *Toenemende vervaechting tussen hoge en lage cultuur.* Op zich is deze ontwikkeling positief. Zij kan ertoe leiden dat veel meer mensen door deze koppeling met verschillende vormen van cultuur in aanraking komen. Gemeenten dienen hoogwaardige vormen van 'hoog' en 'laag' te stimuleren. Er is niets tegen grootschalige manifestaties met André Rieu: heel wat mensen komen daardoor in aanraking met klassieke muziek. Maar het zou te betreuren zijn als gemeenten zich beperken tot het stimuleren van entertainment en 'gekende cultuur'. Een stad die vernieuwing en innovatie wil bevorderen komt er daar niet mee.

3 februari 2006

Leo Swinkels (directeur van de Toneelacademie Maastricht en coördinerend directeur Kunsten Hogeschool Zuyd) is bestuurslid van het Cultureel Overleg Maastricht.

Ton Driessen - Werkgroep Culturele Infrastructuur Brabant

De betekenis van podiumkunstinstanties voor de kwaliteit van het stedelijke leven in Brabant.

De afgelopen 10 jaar heeft de Brabantse infrastructuur met betrekking tot productie, afname/bemiddeling en consumptie van podiumkunsten zich in positieve zin ontwikkeld. De Provincie Noord-Brabant en de grote Brabantse steden hebben daarin een stimulerend beleid gevoerd. Het gevolg is dat er in de steden een grote mate van dynamiek is ontstaan, wat voor deze steden weer aantrekkelijk is om mee naar buiten te treden.

De belangrijkste knelpunten in het gemeentelijk en provinciaal cultuurbeleid op het terrein van de podiumkunsten.

Het belangrijkste knelpunt in de ogen van de podiumkunstinstanties is het feit dat er ondanks de ambities ten aanzien van Brabantstad, onvoldoende samenwerking en afstemming is tussen de verschillende gemeenten. Bovendien hebben we geconstateerd dat de gemeenten de plannen van de staatssecretaris verwoord in de nota 'Verschil maken' geen bedreiging vinden voor de opgebouwde infrastructuur. De reactie van de VNG spreekt wat dat betreft boekdelen. In eerste instantie was men radicaal tegen 'verfonsing'; na het verschijnen van de nota valt er over te praten.

Wij zijn ervan overtuigd dat wanneer de provincie en de grote steden samenwerken, er resultaat kan worden geboekt in Den Haag. Wij pleiten daarom voor verdere samenwerking en een gezamenlijke strategie.

Voorziene ontwikkelingen op middellange termijn.

De podiumkunst instellingen verwachten dat wanneer er een gezamenlijke strategie kan worden geformuleerd de infrastructuur in Brabant op zijn minst kan worden gewaarborgd en waarschijnlijk verder kan worden ontwikkeld.

Als er geen gezamenlijk strategie gevoerd wordt achten we de kans dat hetgeen de afgelopen jaren tot bloei en wasdom is gekomen zal verwelken reëel.

Het is daarom van groot belang dat met name de steden in ons overleg actief aansluiten. De ambtenaar van de Provincie Noord-Brabant onderkent de gevaren en de belangen, nu de politiek nog.

25 januari 2006

Ton Driessen (zakelijk leider De Wetten van Kepler) schreef deze bijdrage namens de Werkgroep Culturele Infrastructuur Brabant.

In de werkgroep Culturele Infrastructuur Brabant hebben vertegenwoordigers zitting van in Brabant gevestigde theater- en dansgezelschappen die - naast subsidie van de provincie en de steden waarin ze gevestigd zijn - ook subsidie krijgen uit hoofde van de cultuurnota.

Aan tafel zitten verder: namens de Brabantse podia de directeur van de Verkadefabriek Den Bosch, de directeur van Theaterfestival Boulevard, een vertegenwoordiger namens de niet door OC&W gesubsidieerd gezelschappen en ambtenaren van de betreffende gemeenten en de provincie Noord-Brabant.